

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Rasos Kotulios,
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

Žalos turtui įrodinėjimo priemonės Lietuvos teismų praktikoje

Vadovas: lekt. Egidijus Laužikas

Recenzentas: lekt. dr. Aurimas Brazdeikis

Vilnius

2016

TURINYS

IŽANGA.....	3
1. ŽALOS TURTUI IR ĮRODINĖJIMO SAMPRATOS.....	5
1.1. Įrodinėjimo civiliniame procese samprata, tikslas ir reikšmė.....	5
1.2. Žalos turtui kvalifikavimas.....	8
1.3. Žalos turtui įrodinėjimo naštos paskirstymas.....	10
2. ĮRODINĖJIMO PRIEMONĖS.....	14
2.1. Šalių ir trečiųjų asmenų paaiškinimai, liudytojų parodymai.....	14
2.2. Rašytiniai įrodymai.....	21
2.3. Daiktiniai įrodymai ir apžiūrų protokolai.....	27
2.4. Eksperto išvada.....	30
2.5. Kitos įrodinėjimo priemonės.....	43
2.6. Įrodinėjimo priemonių leistinumas ir pakankamumas.....	45
IŠVADOS.....	50
ŠALTINIAI.....	52
SANTRAUKA.....	62
SUMMARY.....	63

IŽANGA

Lietuvos Respublikos Konstitucijos¹ (toliau – Konstitucijos) 30 straipsnio 1 dalis įtvirtina asmens, kurio konstitucinės teisės ir laisvės pažeidžiamos, teisę kreiptis į teismą, o pagal to paties straipsnio 2 dalį – asmeniui neteisėtais veiksmais padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, aiškindamas pastarąją Konstitucijos straipsnio dalį, konstatavo, kad būtinumas atlyginti asmeniui padarytą žalą yra konstitucinis principas, kuriuo siekiama užtikrinti, asmenų, patyrusių žalą, tinkamą jos atlyginimą². Taigi šis principas yra neatsiejamas nuo Konstitucijoje įtvirtinto teisingumo principo.

Šiame darbe nagrinėjama tik materialinė (turtinė) žala, kurią prieš atlyginant, teisme yra būtina įrodyti, t.y. tam, kad ji būtų atlyginta, būtina įrodyti ne tik jos faktą, bet ir dydį, t.y. ji turi būti apibrėžta. Tiesa, šis reikalavimas turi išimčių, kurios dėl reikalaujamos darbo apimties plačiau nenagrinėjamos darbe.

Šio darbo aktualumą lemia tai, kad dažnai žalos fakto ir dyžio nustatymą lemia geras Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeso³ normų (toliau – LR CPK), reglamentuojančių konkrečių įrodinėjimo priemonių statusą, jų rinkimo, pateikimo, tyrimo ir vertinimo tvarką bei įrodomosios vertės nustatymo ypatumus, išmanymas. Būtinumą gerai išmanyti LR CPK normas ir jomis vadovautis civiliniame procese bei tiksliai taikyti konkrečias įrodinėjimo priemones reglamentuojančias teisės normas suponuoja ir tai, kad teisėtu teismo sprendimu pripažįstamas tik toks teismo sprendimas, kuris yra pagrįstas LR CPK 177 straipsnyje išvardintomis įrodinėjimo priemonėmis.

Šios temos pasirinkimą lėmė ne tik jos aktualumas, bet ir tai, kad teismų praktika nėra vienoda ir nuosekli žalos fakto konstatavime, nes kartais žalos faktui ir dyžiui konstatuoti pakanka jos akivaizdaus tikėtimumo, t.y. asmuo patyrė žalą ir tikrai turės dideles išlaidas, pavyzdžiui, žuvusio eismo įvykio metu žmogaus kapo sutvarkymui priteisiamos išlaidos, nors bylos nagrinėjimo metu kapas dar nėra sutvarkytas. Tačiau yra žinoma ir atvejų, kai teismai esant akivaizdžiam būsimo žalos faktui nepagrįstai atsisako ją priteisti.

Darbo tikslas – išsiaiškinti turtinės žalos įrodinėjimo priemonių ypatumus Lietuvos teismų praktikoje.

---

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.

² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. gruodžio 6 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2013-12-10, Nr. 126-6421.

³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.

Darbo uždaviniai: išsiaiškinti kiekvienos turtinės žalos įrodinėjime naudojamos įrodinėjimo priemonės ypatumus.

Objektas – įrodinėjimo priemonės nustatant turtinės žalos faktą ir dydį, šių priemonių pakankamumas konkrečioje situacijoje. Darbe daugiausia dėmesio skiriama būtent eksperto išvadai todėl, kad teismas neturi tam tikrų specialiųjų žinių ir vertindamas eksperto išvadą kitų įrodymų kontekste turi teisingai įvertinti mokslinį šios įrodinėjimo priemonės pagrįstumą. Būtent teisingas eksperto išvados įvertinimas teisme yra kaip garantas, kad byloje bus nustatyta tiesa.

Magistrinis darbas rašytas naudojantis lingvistiniu, analitiniu, sisteminiu, loginiu, lyginamuoju ir aprašomuoju metodais. Lingvistinis metodas naudotas aiškinantis teisės normų ir teisinių sąvokų prasmę. Darbe iškelto tikslo siekti padėjo analitinis, loginis ir sisteminis metodai, kurių pagalba buvo tiriama ir analizuojama naudota literatūra, sisteminama gauta informacija ir daromos išvados. Sisteminis metodas taip pat buvo aktualus nustatant teisės normų tarpusavio ryšį. Analizuojant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką buvo aktualus lyginamasis metodas, kuris labiausiai pasireiškia antroje darbo dalyje, kur didžiausias dėmesys skiriamas darbo objektui. Dokumentinės analizės metodas naudotas nagrinėjant įvairius teisės aktus, teismų sprendimus konkrečiose bylose, kitus dokumentinius tyrimo šaltinius. Loginis metodas pasitelktas išvadoms suformuluoti, taip pat naudotas aiškinantis teisės normų turinį, vertinant įvairių mokslininkų nuomones konkrečių teisės normų aiškinimo ir praktinio taikymo klausimais. Išdėstant tyrimo metu surinktą medžiagą naudotas aprašomasis metodas.

Darbo originalumas. Darbo naujumą lemia tai, kad šiame darbe yra nagrinėjamas būtent turtinės žalos įrodinėjimas civiliniame procese. Lietuvoje ikišiol šia tema nebuvo atlikti nagrinėjama tema išsamūs moksliniai tyrimai.

Svarbiausi šaltiniai, kuriais yra daugiausia remtasi, rašant darbą – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika. Taip pat rašant darbą remtasi svarbiausiais šiai temai teisės aktais: Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksu. Taip pat paminėtini ir šių teisės aktų komentarai.

1. ŽALOS TURTUI IR ĮRODINĖJIMO SAMPRATOS

Kadangi civilinė teisė saugo daug įvairių vertybių, tokių kaip nuosavybė (turtas), žmogaus gyvybę ir panašiai, kurioms gali būti padaryta žala, todėl yra priimtina žalą klasifikuoti į tam tikras rūšis pagal įvairius kriterijus.

Šiame darbe žalos skirstymas ir turtinės žalos kvalifikavimas svarbus tolesniam darbui aiškumui, nes žalos skirstymas yra reikšmingas ne tik teorijai. Žalos skirstymas ir kvalifikavimas svarbus ir praktikoje nustatant atlygintinos žalos ir nuostolių dydį; yra skirtingos žalos įrodinėjimo taisyklės: įrodymų pobūdis ir kiekis priklauso nuo padarytos žalos pobūdžio.

Kadangi žala nėra preziumuojama, todėl tam, kad ji būtų atlyginta, patį žalos faktą ir dydį yra būtina įrodyti. Todėl šiame darbo skyriuje bendrai nagrinėjamas ir įrodinėjimas.

1.1. Įrodinėjimo civiliniame procese samprata, tikslas ir reikšmė

Nagrinėjant bet kurią civilinę bylą ir siekiant tinkamai pritaikyti teisės normas bei teisingai išspręsti bylą, reikia nustatyti ar tikrai tarp šalių yra susiklostę materialiniai teisiniai santykiai; ir jei minėti santykiai yra, tai būtina:

- a) nustatyti šių santykių rūšį ir
- b) išsiaiškinti, ar tikrai yra pažeisti vienos šalies teisės bei teisėti interesai ir ar tikrai juos pažeidė kita šių santykių šalis⁴.

Kadangi visos minėtos aplinkybės paprastai nebūna akivaizdžios, todėl teismas įsitikina, kad yra ar nėra tam tikros aplinkybės ir faktai, tik vykstant įrodinėjimo procesui, kur pateikiami, tiriami ir vertinami įrodymai nustatant konkrečiai bylai reikšmingus faktus. Tai nustatoma LR CPK numatytais įrodinėjimo priemonėmis, kuriomis remiantis yra įsitikinama, ar tikrai viena ar kita aplinkybė egzistavo ar egzistuoja. Įrodinėjimo proceso dalykas yra ne teiginiai, o gyvenimo aplinkybės – juridiniai faktai (veiksmai ar įvykiai), kuriuos galima patikrinti empiriškai. Taigi tiriant bylos aplinkybes, dažniausiai reikia atsakyti ne į klausimą, teisinga ar neteisinga, o – buvo ar nebuvo.⁵

Teisiniu požiūriu įrodymai civilinėje byloje yra bet kokie faktiniai duomenys, kuriais remdamasis teismas įstatymų nustatyta tvarka konstatuoja, kad yra ar nėra tam

---

⁴ LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. T. 1. Vilnius: Justitia, 2003, p. 405.

⁵ MIKELĖNIENĖ, D., MIKELĖNAS, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia, 1999, p. 13-14.

tikrų aplinkybių, pagrindžiančių šalių reikalavimus, atsikirtimus ar turinčių reikšmės bylai teisingai išspręsti (LR CPK 177 str. 1 d.). Kai šalys nesutaria dėl vienokių ar kitokių aplinkybių egzistavimo ir kiekviena pateikia savo „tiesą“ bei priešininko argumentus paneigiančių įrodymų, teismas tokį ginčą turės ir galės išspręsti tik įvertindamas visus šalių pateiktus įrodymus⁶.

Civilinio proceso teisės vadovyje⁷ (toliau – Vadovėlis) teigiama, kad apskritai įrodinėjimas nėra civilinio proceso teisės ir doktrinos sritis ir kad tai iš esmės yra logikos dalis. Logikos mokslo literatūroje teigiama, kad įrodyti galima tik dedukcijos ir indukcijos metodais bei vadovaujantis logikos dėsniais⁸. Minėtame Vadovyje pateikiama ir priešprieša to, kas buvo pasakyta prieš tai. Teigiama, kad įrodinėjimas teisme nėra grynai loginė veikla. Nurodoma, jog įrodinėjimas yra ir procesinė pozityviosios teisės normų reguliuojama veikla, kadangi:

- 1) teismo įrodinėjimo ypatumus lemia įrodinėjimo dalykas – juridiniai faktai;
- 2) įrodinėjimo proceso metu remiamasi ne moksliniais argumentais ar aksiomomis, bet būtent teisminiais įrodymais, kurie patvirtina ar paneigia įrodinėjimo dalyką sudarančius faktus⁹.

Taip pat minėtame Vadovyje pateikiama ir daugiau įrodinėjimo sampratų:

- 1) „įrodinėjimas yra tam tikra pažintinė veikla, kai nežinoma, panaudojant specifines priemones – įrodymus, tampa žinoma, suprantama ir aišku. <...>
- 2) įrodinėjimas yra procesinė teisinė veikla, nes įrodymų rinkimą, tyrimą ir vertinimą detalai reguliuoja civilinio proceso teisės normos. <...>
- 3) įrodinėjimą civiliniame procese galima apibrėžti kaip pažintinę procesinę byloje dalyvaujančių asmenų ir teismo veiklą, kai reikšmingoms bylai faktinėms aplinkybėms nustatyti renkami, tiriami ir vertinami įrodymai siekiant tinkamai išnagrinėti bylą¹⁰.

Iš esmės tokios pat įrodinėjimo sampratos pateikiamos ir A.Driuko vadovyje¹¹.

Nagrinėjant įrodinėjimo institutą, būtina aptarti ir įrodinėjimo tikslą. LR CPK 176 straipsnis apibrėžia kaip teismo įsitikinimą, pagrįstą byloje esančių įrodymų tyrimu ir

---

⁶ MIKELĖNIENĖ, D., MIKELĖNAS, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia, 1999, p. 14.

⁷ LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. T. 1. Vilnius: Justitia, 2003, p. 406.

⁸ SEGETH, W. *Элементарная логика*. Москва: Высшая школа, 1985, p. 184-187.

⁹ LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. T. 1. Vilnius: Justitia, 2003, p. 406.

¹⁰ LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. T. 1. Vilnius: Justitia, 2003, p. 417.

¹¹ DRIUKAS, A., VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. T. 2. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 557-558.

vertinimu, kad tam tikros aplinkybės, susijusios su ginčo dalyku, egzistuoja arba neegzistuoja. Taigi iš esmės įrodinėjimo tikslas yra materialiosios tiesos nustatymas konkrečioje byloje, kur teismas yra įpareigotas kiek galima išsamiau iširti bylai reikšmingas aplinkybes. Kadangi teismas yra ribojamas šalių valios, tai kalbėti apie objektyviosios („šimtaprocentinės“) tiesos nustatymą iš esmės yra neįmanoma¹². Tačiau teismas, nustatinėdamas materialiąją tiesą ir taip įgyvendindamas LR CPK 159-160 straipsniuose numatytas teises, turi siekti priimti sprendimą būdamas visiškai arba beveik visiškai įsitikinęs esant tam tikroms aplinkybėms ar jų nesant ir šį siekį turi įgyvendinti tik LR CPK numatytomis priemonėmis. O byloje esančius įrodymus turi vertinti pagal savo vidinį įsitikinimą, kuris turi būti pagrįstas visapusišku ir objektyviu aplinkybių išnagrinėjimu (LR CPK 185 straipsnio 1 dalis).

Tačiau šiuo atveju labai svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad tiesos nustatymo problema yra ir pačioje Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, nes vienos nuomonės šiuo klausimu nėra. Vienuose šio Teismo nutarimuose teigiama, kad konstitucinis teisinės valstybės principas reikalauja, kad teisingumą vykdančios institucijos siektų nustatyti objektyviają tiesą¹³, o kituose – materialiąją tiesą¹⁴.

Pasak Vokietijos profesoriaus P.Gileso, apie tiesos nustatymo tikslą galima kalbėti tik tuomet, jei teismo sprendimas bus „virtualus aplinkybių tikroviškumo vaizdas“, pagrįstas „tikromis“ ir „realiomis istorinėmis“ aplinkybėmis¹⁵. Taigi apibendrinant išdėstyta, galima daryti išvadą, kad nustatyti „tikras“, „realias istorines“ aplinkybes, iš kurių susidarytų „virtualus aplinkybių tikroviškumo vaizdas“, nėra galimybės arba tokia galimybė yra labai ribota, nes teismas, priimdamas sprendimą byloje, visgi vadovaujasi visuma byloje esančių šalių pateiktais įrodymais.

---

¹² NEKROŠIUS, V. ...[et al.], *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras*. T. 2. Vilnius: Justitia, 2005, p. 11.

¹³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 42-1345; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. rugsėjo 19 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 80-2423; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. sausio 24 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 10-366; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 181-6708; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 1-7.

¹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 102-3957, atitaisymas – 2006 m. lapkričio 25 d., Nr. 127, atitaisymas – 2006 m. gruodžio 16 d., Nr. 137.

¹⁵ GILLES, P. *Hinterfragung des Generalthemas aus deutscher Sicht*. Iš: *Tarptautinės mokslinės praktinės konferencijos „Šiuolaikinės civilinio proceso teisės paskirtis“, skirtos profesoriaus dr. Stasio Vėlyvio 70 metų jubiliejui paminėti, vykusios 2008 06 05–06, Vilniuje, mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: VĮ Registrų centro Teisinės informacijos departamentas, 2008, p.115.

1.2. Žalos turtui kvalifikavimas

Neteisėtais veiksmais ar neveikimu gali būti padaromas tam tikras neigiamas poveikis įvairiems objektams. Toks poveikis gali pasireikšti tam tikru ekonominės vertės sumažėjimu, kokybinių savybių praradimu, visišku objekto sunaikinimu, tad dažnai sukelia žalą, t.y. neigiamą žalingą poveikį.

Bendrosios teisės doktrinoje žala nusakoma kaip neteisėto veiksmo rezultatas, turto sužalojimas, sunaikinimas, jo vertės sumažėjimas, asmens reputacijos, garbės ar autoriteto pakenkimas¹⁶.

Žalos sąvoka sutinkama ir įstatymuose. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnio prasme žala suprantama kaip asmens sužalojimas, gyvybės jam atėmimas, neteisėtas laisvės atėmimas, garbės ir orumo žeminimas, taip pat ir turto sužalojimas ar sunaikinimas, jo vertės sumažėjimas, asmens politinių, darbinių ir kitų teisių bei teisėtų interesų pažeidimas¹⁷. Taigi, minėtasis straipsnis pirmumą, prioritetą teikia asmeniui žalai.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso¹⁸ (toliau – LR CK) 6.249 straipsnio 1 dalis žalą apibrėžia kaip asmens turto netekimą arba sužalojimą, turėtas išlaidas (tiesioginius nuostolius), taip pat negautas pajamas, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų.

Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas¹⁹ žalą sieja su eismo įvykiu. Minėto įstatymo 2 straipsnio 5 dalyje eismo įvykio metu padaryta žala apibūdinama kaip per eismo įvykį padaryta žala nukentėjusio trečiojo asmens turtui, nukentėjusiam trečiajam asmeniui ir (ar) neturtinė žala arba žala, kuri atsirado vėliau kaip eismo įvykio padarinys.

Apibendrinant aukščiau minėtuose teisės aktuose apibrėžiamas žalos sąvokas, galima išskirti tam tikras žalos rūšis. Pagal tai, kokiam objektui yra padaryta žala, ji gali būti išskiriama į:

- 1) žalą turtui (turtinė žala), kuri gali pasireikšti daikto sunaikinimu, sužalojimu ir pan. (būtent ši žalos rūšis ir yra šio darbo objekto dalis);
- 2) žalą asmeniui, kuri pasireiškia asmens sveikatos sužalojimu ar suluošinimu, gyvybės atėmimu. Atskiru žalos asmeniui porūšiu yra neturtinė arba moralinė žala²⁰.

¹⁶ Radin Law Dictionary. By Max Radin, Oceana Pub., Inc. N. Y., 1966, p. 82.

¹⁷ JOVAIŠAS, K. *Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras*. 1 dalis. Teisės institutas, 2000, p. 229.

¹⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr.74-2262.

¹⁹ Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 56-1977.

²⁰ MIKELĖNAS, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. – Vilnius: Justitia, 1995, p. 144.

Jau Senovės Romos teisėje buvo žinomas žalos skirstymas pagal neteisėto veiksmo ar neveikimo ir žalos santykį į:

- 1) tiesioginę – realią žalą (arba taip vadinamuosius pozityvius nuostolius), kuri remiantis LR CK 6.249 straipsnio 1 dalimi „gali pasireikšti esamų turtinių vertybių sunaikinimu, jų vertės sumažėjimu ar net turtinės padėties grąžinimu į ankstesnę padėtį“²¹. Ši žala atsiranda iš karto pažeidėjui paveikus tam tikrą objektą ir tampa tiesioginiu neteisėto veikimo ar neveikimo rezultatu;
- 2) netiesioginę žalą (negautas pajamas arba taip vadinamuosius negatyvius nuostolius), kuri gali pasireikšti tam tikrų materialinių vertybių negavimu, negauta nauda, tam tikrais praradimais, kurie atsiranda dėl žalos padarymo pagrindiniam objektui, kuris yra naudojamas pelnui, pajamoms gauti. Pavyzdžiui, eismo įvykio metu sugadinus įmonės automobilį, kurį įmonė naudojo pajamoms gauti, jo remonto metu įmonė negalės gauti tam tikro dyžio pajamų, kurias gaudavo naudojant minėtą automobilį.

Pagal visiško žalos kompensavimo galimybę žala skirstoma į:

- 1) visiškai kompensuojamą žalą (žala turtui paprastai kompensuojama visiškai) ir
- 2) dalinai kompensuojamą žalą, kuri visuomet kompensuojama tik iš dalies, nes jos neįmanoma tiksliai įvertinti pinigais²². Paprastai prie dalinai kompensuojamos žalos priskiriama neturtinė (moralinė) žala, kuri šiame darbe plačiau nebus nagrinėjama, nes tai nėra šio darbo objektas.

Iš to seka, kad civilinę atsakomybę galima laikyti turtine atsakomybe, nes jai visada būdingas turtinis pobūdis. Tai reiškia, kad šios atsakomybės taikymas skolininkui sukelia neigiamų turtinių padarinių – jo turtas atitinkamai mažėja, o kreditorius gauna atitinkamą turtinį ekvivalentą²³. Norint nustatyti, kokio dyžio šis ekvivalentas, padarytą žalą reikia įvertinti pinigais. Būtent žala, įvertinta pinigine išraiška, yra laikoma nuostoliais ir tai yra dažniausias žalos atlyginimo būdas²⁴.

Apibendrinant žalos turtui sąvoką galima apibrėžti kaip žalingą poveikį įvairiems daiktams, pavyzdžiui, automobiliui, asmens negautoms pajamoms ir pan. Tokia žala gali

---

²¹ MIKELĖNAS, V., et. al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 342.

²² MIKELĖNAS, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. – Vilnius: Justitia, 1995, p. 144.

²³ MIKELĖNAS, V., et. al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 334

²⁴ ABRAMAVIČIUS, A., MIKELĖNAS, V. *Autotransporto priemonių valdytojų teisinė atsakomybė*, Registrų centras, 2010, p. 296.

pasireikšti visišku daiktų sunaikinimu arba jų sugadinimu, prekinės vertės sumažėjimu ar negautomis pajamomis²⁵.

1.3. Žalos turtui įrodinėjimo naštos paskirstymas

Įrodinėjimo taisyklių tinkamas taikymas apima tinkamą įrodinėjimo naštos paskirstymą tarp šalių, įtvirtintą CPK 178 straipsnyje, pagal kurį šalys turi įrodyti aplinkybes, kuriomis grindžia savo reikalavimus bei atsikirtimus, išskyrus atvejus, kai remiamasi aplinkybėmis, kurių CPK nustatyta tvarka nereikia įrodinėti. Tai reiškia, kad teigiančioji šalis turi įrodyti savo teiginius. Tai yra bendroji įrodinėjimo pareigos taisyklė ir kiekviena šalis turi įrodyti tas aplinkybes, kuriomis remiasi, išskyrus įstatymo numatytas išimtis (CPK 178 straipsnis). Tai užtikrina rungimosi principo laikymąsi civiliniame procese. Įstatymas reglamentuoja teismo teisę pasiūlyti ginčo šalims pateikti papildomus įrodymus ir nurodyti kurioms bylos aplinkybėms patvirtinti jie reikalingi. Tačiau rinkti įrodymus savo iniciatyva teismas negali, išskyrus CPK ir kituose įstatymuose numatytas išimtis.

Darbe nagrinėtoje teismų praktikoje²⁶ daug teisminių ginčų kyla dėl statinių savininko (valdytojo) civilinės atsakomybės. CK 6.266 straipsnis, reglamentuojantis statinio savininko (valdytojo) atsakomybę, nustato, kad žalą, padarytą dėl pastatų, statinių, įrenginių ar kitokių konstrukcijų, įskaitant kelius, sugriuvimo ar dėl kitokių jų trūkumų, privalo atlyginti šių objektų savininkas (valdytojas), jeigu neįrodo, kad buvo CK 6.270 straipsnio 1 dalyje nustatytos aplinkybės. Tai rodo, jog CK reglamentuoja griežtąją civilinę atsakomybę, t. y. atsakomybę be kaltės, kuri reiškia, kad šiai normai taikyti yra būtina nustatyti įstatyme nurodyto objekto, kuris sugriuvo ar turėjo kitokių trūkumų, valdymo faktą, žalos asmeniui padarymą ir objekto sugriuvimo ar kitokių trūkumų bei padarytos žalos priežastinį ryšį, tačiau nenustatytini neteisėti statinio savininko (valdytojo) veiksmai ir jo kaltė. Statinio savininkas (valdytojas), siekdamas atsakomybės pagal CK 6.266 straipsnį netaikymo, turi įrodyti CK 6.270 straipsnio 1 dalyje nurodytas aplinkybes, šalinančias jo atsakomybę: nenugalima jėga, nukentėjusio asmens tyčia ar didelis neatsargumas. Tai reiškia, jog už žalą, kuriai atsirasti įtakos turėjo nenugalima jėga, nukentėjusio asmens tyčia ar didelis neatsargumas, statinio savininkas (valdytojas) nebus atsakingas. Tokiu atveju nukentėjusiam asmeniui teks visos įvykusio delikto išlaidos. Tad pagrįstai galima teigti, jog minėtos teisės normos netiesiogiai paskirsto

---

²⁵ ABRAMAVIČIUS, A., MIKELĖNAS, V. *Autotransporto priemonių valdytojų teisinė atsakomybė*, Registrų centras, 2010, p. 314.

²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje N. S. v. S. L.-T., Nr. 3K-3-80-611/2016.

statinio savininko (valdytojo) ir žalą atlyginti reikalaujančio asmens įrodinėjimo pareigą – žalą patyrusiam asmeniui pakanka įrodyti žalos faktą bei dydį ir žalos bei statinio trūkumų priežastinį ryšį, o statinio savininkas, gindamasis nuo reikalavimo atlyginti statinio trūkumų nulemtą žalą, privalo įrodyti nuo atsakomybės atleidžiančias aplinkybes²⁷ (CPK 178 straipsnis). Pavyzdžiui, išaiškėjus faktui, kad atsakovas vykdė neteisėtas statybas, atsakovui tenka pareiga įrodyti, kad tai nelėmė statinio silpnesnių konstrukcijų ar mažesnio atsparumo vėjui, nes šis buvo toks stiprus, kokio nebuvo galima tikėtis ir numatyti. Esant minėtai situacijai, teismai privalo tirti ir vertinti neteisėtų statybų aplinkybes sprendami dėl vėjo pripažinimo nenugalima jėga. Tai ypač svarbu tuo atveju, jei pasitvirtina ieškovo teiginiai, kad vėjas daugiau žalos kitų aplinkinių asmenų turtui nepadarė.

Lietuvos teismų praktikoje²⁸ pažymima, jog buto užliejimo atveju asmens neteisėti veiksmai turi būti suprantami kaip patalpų savininko nesugebėjimas tinkamai naudotis savo turtu taip, kad nebūtų padaryta žala kitiems asmenims ar jų turtui. Taigi asmens veiksmai preziumuojami kaip neteisėti, jei nustatomas neigiamas poveikis iš atsakovo valdomo buto. Teismų praktikoje buto užliejimo atveju nesiaiškinama dėl kokios priežasties iš atsakovo buto teka vanduo ir ieškovas grįsdamas savo reikalavimus neprivalo to įrodinėti. Minėtu atveju ieškovas privalo įrodyti tik tą aplinkybę, kad vanduo pateko iš atsakovo, o ne iš kitų šaltinių.

Taigi pagal LR CK 6.266 straipsnio 1 dalį, objekto savininkas už žalą atsako visais atvejais net ir nesant jo kaltės, jei neįrodo, jog žala atsirado dėl nenugalimos jėgos arba ieškovo tyčios ar didelio neatsargumo. Tai reiškia, jog ieškovas privalo įrodyti visas kitas deliktinės atsakomybės taikymo sąlygas: neteisėtus veiksmus, žalą, priežastinį ryšį. Analogiška situacija yra ir didesnio pavojaus šaltinio valdytojui (CK 6.270 straipsnio 1 dalis) – asmeniui, kurio veikla susijusi su didesniu pavojumi aplinkiniams (transporto priemonių, mechanizmų, elektros ir atominės energijos, sprogstamųjų ir nuodingų medžiagų naudojimas, statybos ir t. t.) (CK 6.270 straipsnis).

Įrodinėjimo naštos paskirstymas, kai žalos padarymo metu šalis siejo darbo santykiai, gali būti specifiniai. Pavyzdžiui, kai įmonė prašo priteisti žalos atlyginimą iš įmonės vadovo dėl jam patikėtų prekių neišsaugojimo (taikant įmonės vadovui atsakomybę tiek pagal Darbo Kodeksą, tiek pagal CK), įmonei tenka pareiga įrodyti, kad jos vadovui perduotos prekės nebuvo gražintos įmonei ir nepateikti jų panaudojimą

²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. liepos 26 d. nutartis civilinėje byloje B.Š. v. E.I., Nr. 3K-3-381/2012.

²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje M. K. ir kt. v. G. N., Nr. 3K-3-299/2008; Klaipėdos rajono apylinkės teismas. 2014 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje „BTA I. C.“ SE. v. V. G., treč. asm. K. G., nr. 2-558-867/2014.

pagrindžiantys buhalterinės apskaitos dokumentai, o įmonės vadovui tenka pareiga įrodyti, kad tokios prekės buvo panaudotos įmonės reikmėms ir žala įmonei dėl prekių neišsaugojimo nebuvo padaryta²⁹. Tačiau kai šalių nebesieja darbo santykiai, atsakovui tampa sunku gauti reikiamus įrodymus. Žemesnės instancijos teismų praktikoje pripažįstama, jog tokiu atveju atsakovui pakanka nurodyti prekių panaudojimo aplinkybes, o pareiga įrodyti, kad tokios aplinkybės neegzistavo, perkeliama ieškovui. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šiuo klausimu pabrėžia, kad įmonės vadovas, kuris buvo atsakingas už prekių realizavimą ar kitokį panaudojimą ir nevykdė savo pareigos tinkamai organizuoti buhalterinę apskaitą, inventorizuoti materialines vertybes ir tokiu savo neveikimu sukūrė padėtį, kai duomenų apie prekių judėjimą įmonėje nėra, neturėtų būti atleidžiamas nuo įrodinėjimo pareigos ir ši neturėtų būti perkeliama įmonei³⁰.

Lietuvos teismų praktikos analizė rodo, jog kasacinis teismas savo praktikoje yra suformavęs įrodinėjimo naštos paskirstymo taisyklę silpnosios šalies, vartotojo, naudai. Pavyzdžiui, jeigu statybos darbų atlikimas yra rangovo verslas, tai atsakomybė už sutartinių įsipareigojimų nevykdymą jam kyla be kaltės (CK 6.256 straipsnio 4 dalis). Tokia teismų pozicija grindžiama tuo, jog rangovas, specializuojasi statybos darbų srityje, todėl privalo turėti darbų atlikimui būtinus įgūdžius ir žinias, gerai žinoti savo teises bei pareigas ir veikti savo rizika. Todėl ginčo dėl statybos rangos trūkumų atveju užsakovas privalo įrodyti tik defektų faktą ir neprivalo įrodinėti rangovo neteisėtų veiksmų ir priežastinio ryšio tarp neteisėtų veiksmų ir žalos³¹. Rangovas, siekdamas išvengti atsakomybės, turi įrodyti CK 6.697 straipsnio 3 dalyje nurodytas jo atsakomybę šalinančias defektų atsiradimo priežastis³². Atkreiptinas dėmesys į tai, kad rangovo nuo atsakomybės atlikti savo kaip profesionalaus rangovo pareigas neatleidžia net ir imperatyvių teisės normų nesilaikymas – vartojimo rangos sutarties žodinė forma³³.

Nors LR CPK įrodinėjimo našta reglamentuojama kaip įrodinėjimo pareiga, svarbu paminėti tai, jog ši taisyklė pagal prigimtį (*onus probandi*) reiškia įrodinėjimo našta. Šios

---

²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „MES Gruppen“ v. R. I., Nr. 3K-3-276-248/2016.

³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „MES Gruppen“ v. R. I., Nr. 3K-3-276-248/2016.

³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. rugsėjo 14 d. nutartis civilinėje byloje L.K. v. L.Š., tret.asm. J.Š., L.D., L.J. ir Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos, Nr. 3K-3-389-915/2016.

³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje DNSB „Taurakalnio namai, Vilnius“ v. UAB „Santehnikos verslas“, Nr. 3K-3-20/2014.

³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. rugsėjo 14 d. nutartis civilinėje byloje L.K. v. L.Š., tret.asm. J.Š., L.D., L.J. ir Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos, Nr. 3K-3-389-915/2016.

pozicijos laikosi ir V.Nekrošius³⁴. Jis nurodo, jog vartojant sąvoką „pareiga“ už jos nevykdymą turėtų būti taikomos sankcijos. Grįžtant prie CPK reglamentavimo aiškiai matomi galimi įrodinėjimo pareigos nesilaikymo ar netinkamo laikymosi padariniai šalims:

- 1) teismas gali priimti sprendimą už akių arba
- 2) atsisakyti priimti pavėluotai pateiktus įrodymus.

Abu minėti padariniai gali įtakoti neigiamo sprendimo priėmimą vienos šalies atžvilgiu.

Vertinant darbe nagrinėtą Lietuvos teismų praktiką matyti, kad žemesnės instancijos teismuose esti atvejų, kai teismai neteisingai paskirsto įrodinėjimo našta tarp šalių³⁵ arba iš dalies pažeidžia įrodinėjimo pareigos paskirstymą³⁶. Taigi teismų praktikos analizė rodo, jog įrodinėjimo našta ne visada paskirstoma teisingai.

---

³⁴ NEKROŠIUS, V. *Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato nutarimo „Dėl Civilinio proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje“ teorinė ir praktinė analizė* // Vilnius: Justitia, 2005, Nr. 3, p. 15.

³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. liepos 26 d. nutartis civilinėje byloje B.Š. v. E.I., Nr. 3K-3-381/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje N. S. v. S. L.-T., Nr. 3K-3-8-611/2016.

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. gegužės 20 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „MES Gruppen“ v. R. I., Nr. 3K-3-276-248/2016.

2. ĮRODINĖJIMO PRIEMONĖS

Įstatymų leidėjas, apibrėždamas įrodymų sąvoką, pabrėžia dvi tarpusavyje neatsiejamai susijusias įrodymų dalis: jų turinį (faktinius duomenis) ir jų formą (įrodinėjimo priemonės, iš kurių gaunama byloje reikalinga informacija). Teismų praktikoje žodis „įrodymai“ apima abi šias įrodymų prasmes³⁷. Ir nors šioms sąvokoms apibrėžti naudojama viena sąvoka, tačiau jų nereikėtų tapatinti bent jau šioje darbo dalyje.

Šiame darbo skyriuje nagrinėjama teismų praktika žalos turtui byloje. Ir nors LR CPK reglamentuoja tokias leistinas įrodinėjimo priemones kaip šalių ir trečiųjų asmenų (tiesioginius ar per atstovus) paaiškinimus, liudytojų parodymus, rašytinius ir daiktinius įrodymus, apžiūrų protokolus, ekspertų išvadas, nuotraukas, vaizdo ir garso įrašus, padarytus nepažeidžiant įstatymų, bei numato galimybę remtis ir kitomis įrodinėjimo priemonėmis (CPK 177 straipsnio 2 dalis), tačiau šioje darbo dalyje plačiausiai analizuojama eksperto išvada kaip įrodinėjimo priemonė. Ypatingas dėmesys šioje darbo dalyje skiriamas būtent eksperto išvadai todėl, kad būtent eksperto švados tyrimas ir vertinimas teisme yra vienas iš svarbiausių teisminės veiklos etapų³⁸.

Taip pat šioje darbo dalyje analizuojamas ir įrodinėjimo priemonių leistinumo bei pakankamumo klausimas. Kadangi įstatymas nereglamentuoja kokiais įrodymais konkrečioje byloje reikia remtis ir koks įrodymų kiekis konkrečiu atveju pakankamas, tai šis pasirinkimas lieka ginčo šalims. Nors visgi tam tikras aplinkybes ir reikalaujama įrodinėti tam tikromis konkrečiomis įrodinėjimo priemonėmis, tačiau iš esmės bylos baigtis priklauso nuo to, ką ir kaip kiekviena šalis sugebės įrodyti, nepažeisdama ir laikydamosi įstatymų reikalavimų. Todėl kiekvienam besikreipiančiam į teismą dėl padarytos žalos turtui svarbu žinoti ne tik kas laikoma įrodymais, bet ir kokie įrodymai yra leistini.

2.1. Šalių ir trečiųjų asmenų asmenų paaiškinimai, liudytojų parodymai

Šioje darbo dalyje dėl tam tikrų panašumų sujungtos kelios įrodinėjimo priemonės.

Šalys ir tretieji asmenys bylai reikšmingas aplinkybes teisme išdėsto apklausos metu. Tiek teisės moksle, tiek teismų praktikoje yra laikoma, kad būtent byloje dalyvaujantys asmenys geriausiai žino visas bylos aplinkybes, nes būtent jie įtakojo

---

³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr. 51 patvirtinta Lietuvos Respublikos Teismų praktikos, taikant Civilinio proceso kodekso normas, reglamentuojančias įrodinėjimą, apžvalga // *Teismų praktika*. Nr. 22, p. 190.

³⁸ KRIKŠČIŪNAS, R., JUŠKEVIČIŪTĖ, J. *Ekspertizės akto analizės ir vertinimo ypatumai civilinėje teiseje*. Jurisprudencija, 2005. Nr. 66 (58), p. 24.

materialinių teisinių santykių, iš kurių kilo teisminis ginčas, sukūrimą, pakeitimą ar nutraukimą. Šalys ir tretieji asmenys yra suinteresuoti bylos baigtimi, todėl teismas kruopščiai privalo tikrinti jų paaiškinimus ir juos lyginti su kitais byloje esančiais duomenimis³⁹ (CPK 186 straipsnio 4 dalis). Šios įrodinėjimo priemonės ypatumą lemia tai, kad būtent šalys ir tretieji asmenys geriausiai žino bylos aplinkybes, tačiau jie yra teisiškai suinteresuoti bylos baigtimi ir siekia sau palankaus sprendimo. Todėl būtent dėl paaiškinimų subjektiškumo teismas juos turi vertinti atsargiai. Tai pažymima ir teismų praktikoje⁴⁰ nurodant, jog tiek šalys, tiek tretieji asmenys civiliniame procese yra ne įrodinėjimo priemonė, o įrodymų šaltinis, kurio turinio atžvilgiu paaiškinimai laikytini tik jų pateikiami faktiniai bylos duomenys apie jiems žinomas konkrečias bylos aplinkybes.⁴¹ Tai laikytina pagrįstu argumentu teismui nevertinti vien trečiojo asmens parodymų kaip pakankamų. Teismas juos tiria ir vertina kartu su kitais byloje esančiais įrodymais, vadovaudamasis įrodinėjimo ir įrodymų vertinimo taisyklėmis (CPK 185 straipsnis).

Nors šalių ir trečiųjų asmenų paaiškinimai yra paprasčiausia, aiškiausia ir dažniausia⁴² įrodinėjimo priemonė turinės žalos įrodinėjime, tačiau čia svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad tie paaiškinimai skirstomi į dvi rūšis: tvirtinimus ir faktų pripažinimus, nes skiriasi jų procesiniai padariniai. Tvirtinimai nesukuria jokių ypatingų pasekmių, privalo būti paremti kitais įrodymais ir vertinami kitų įrodymų kontekste. O faktų pripažinimas reiškia pripažintus faktus, kurie yra laikomi kaip nustatyti ir jų įrodinėti nebereikia. Tad pagrįstai galima teigti, kad tvirtinimai yra kur kas labiau subjektiškesni nei faktų pripažinimas, tad yra visai logiška, kad jie privalo būti patikrinti ir įvertinti teismo (CPK 186 straipsnio 4 dalis). Tačiau tai nereiškia, jog tam tikros dalies paaiškinimų, tiksliau – pripažintų faktų, teismas neturi tikrinti ir vertinti. Įstatymas be išimties numato, jog šalių ir trečiųjų asmenų paaiškinimai apie jiems žinomas bylai reikšmingas aplinkybes turi būti patikrinti ir įvertinti teismo (CPK 186 straipsnio 4 dalis).

---

³⁹ Iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. kovo 31 d. bylos *AB If P&C Insurance AS v. VĮ "Automagistralė"*, bylos Nr. 3K-7-57/2014 matyti, kad pirmosios instancijos teismas pasisakydamas dėl ieškovo patirtų nuostolių dydžio rėmėsi būtent trečiojo asmens paaiškinimais, nors nuostolių dydį ir apgadinimų bei eismo įvykio ryšį nustatė kvalifikuotas ieškovo darbuotojas, turintis turto vertintojo pažymėjimą. O Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vadovaudamasis įrodymų visumos taisykle priimdamas sprendimą rėmėsi visais byloje pateiktais nagrinėjusių teismų ištirtais bei įvertintais įrodymais – kasatoriaus paaiškinimais, patrolinių apžiūrų žurnalų duomenimis, ekspertizės aktu, vairuotojo parodymais, pažyma apie meteorologines sąlygas.

⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje *AAS „Gjensidige Baltic“ v. UAB „Senamiesčio ūkis“*, Nr. E3K-3-690-415/2015.

⁴¹ DRIUKAS, A., VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. T. 2. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 621-622.

⁴² Be šios įrodinėjimo priemonės neįsivaizduojama nei viena ginčo byla, nes nesant šalių nėra ir ginčo. Šalys (o taip pat ir tretieji asmenys – jei jie yra byloje) yra tiesiogiai suinteresuotos bylos baigtimi, nes jas sieja materialieji teisiniai santykiai, iš kurių ir kyla teisminis ginčas, jos geriausiai žino visas kilusio ginčo aplinkybes ir siekia sau palankaus teismo sprendimo.

Visa tai lemia šios įrodinėjimo priemonės specifika – subjektiškumas ir teisinis suinteresuotumas bylos baigtimi. Iš nagrinėtos teismų praktikos matyti, kad šalys daugiausia pateikia tvirtinimus, kuriuos privalo paremti kitais įrodymais, pavyzdžiui, tvirtina, jog parduota nekokybiška prekė, tačiau vien pačio tvirtinimo turbinei žalai įrodyti nepakanka, turi būti remiamasi ir kitomis įstatymo leistinomis įrodinėjimo priemonėmis. Tvirtinimai ir faktų pripažinimai laikomi įrodymais, nes jiems taikomas tiesos kriterijus. O šalių, trečiųjų asmenų, liudytojų įvairioms nuomonėms, samprotavimams ar panašiai minėtasis tiesos kriterijus negali būti taikomas, tad jie nelaikytini įrodymais.

Paaiškinimai bylos nagrinėjimo iš esmės stadijoje paprastai teikiami žodžiu. Tai matyti ir iš nagrinėtos teismų praktikos turinės žalos bylose. Tačiau įstatymiškai galimi ir paaiškinimai raštu (CPK 186 straipsnio 2-3 dalys). Konstitucinis Teismas, remdamasis EŽTT jurisprudencija, yra pažymėjęs, jog bylos nagrinėjimas neprivalo būti žodinis „kai nėra tiriamos faktinės aplinkybės arba teisės klausimai, kurie negalėtų būti tinkamai išspręsti remiantis vien bylos rašytine medžiaga ir šalių rašytiniais paaiškinimais“⁴³. Nagrinėjant Lietuvos teismų praktiką aiškiai matyti „klasikinis“ paaiškinimų davimas – daugiausia paaiškinimai teikiami žodžiu, ypač pirmojoje instancijoje, o apeliacijoje ir kasacijoje – raštu.

Įstatymas leidžia byloje dalyvaujančius asmenis apklausti tiek parengiamajame teismo posėdyje, tiek bylą nagrinėjant iš esmės. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas dar 2003 m. spalio 16 d. konsultacijoje⁴⁴ nurodė, jog priklausomai nuo bylos nagrinėjimo stadijos, skiriasi šalių ir trečiųjų asmenų pateiktų paaiškinimų vertinimas, jų statusas byloje. Kadangi parengiamajame posėdyje įrodymai yra tik renkami, o ne tiriami ir vertinami, tai teismas per tokią apklausą nesiaiškina šalims žinomų bylai reikšmingų aplinkybių. Minėtoje konsultacijoje Teismas pabrėžė, kad parengiamajame posėdyje šalių pateikti paaiškinimai nėra laikomi įrodinėjimo priemone, todėl duodant paaiškinimus šioje bylos nagrinėjimo stadijoje nereikia prisiekti.

Taipogi atkreiptinas dėmesys į tai, kad tiek šalys, tiek tretieji asmenys negali būti verčiami duoti tokius paaiškinimus, kurie jiems sukeltų neigiamus teisinius padarinius (CPK 188 straipsnis). Taigi darytina išvada, kad tiek šalys, tiek tretieji asmenys teismo procese gali nekomentuoti tų aplinkybių, kurios jiems yra nenaudingos. Kadangi paprastai paaiškinimai duodami žodžiu, tai teismo procese duodama priesaika (CPK 186 straipsnio 6 dalis) juos įpareigoja teikti teisingus paaiškinimus, t.y. neiškraipyti jiems žinomų ginčo faktų ir pateikti tik teisingas žinias. Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, jog Lietuvos teismų

⁴³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. gruodžio 8 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2012-12-08, Nr. 142-7341.

⁴⁴ Teismų praktika. 2003, nr. 20, p. 272.

praktikoje⁴⁵ remiamasi *contra spoliatorem* prezumpcija, kurios esmė – „šaliai nepateikus ar atsisakius pateikti įrodymą, reikia laikyti egzistuojant tai šaliai pačius nepalankiausias faktus, kuriuos tas nepateiktas įrodymas būtų patvirtinęs“⁴⁶. Tai reiškia, jog, pavyzdžiui, atsakovui nepateikus jokių įrodymų, nuginčijančių ieškovo pateiktuosius, teismas vadovaudamasis tikimybių pusiausvyros principu labiau tikės tos šalies tiesa, kuri bus pateikusi daugiau savo tiesą patvirtinančių įrodymų.

Kadangi šalių paaiškinimai yra vienas iš bylos įrodymų, įstatymas numato, kad paaiškinimų davimas teismo procese yra ne tik šalių teisė (CPK 186 straipsnis), bet ir pareiga (CPK 178 straipsnis), t.y. privalo įrodyti tas aplinkybes, kuriomis remiasi kaip savo reikalavimų pagrindu. Iš nagrinėtos Lietuvos teismų praktikos⁴⁷ matyti, kad šios pareigos nevykdymas sukelia neigiamus teisinius padarinius, t.y. aplinkybės, kuriomis buvo remtasi, pripažintos neįrodytomis. Pavyzdžiui, neįrodžius būtinumo nuomotis transporto priemonę po eismo įvykio, toks ieškovo reikalavimas dėl patirtų nuostolių atlyginimo bus laikomas neįrodytu ir atmestinu. Tačiau esti ir tokių bylų⁴⁸, kur teismas įpareigojamas nevertinti tam tikrų „trūkumų“ pernelyg formaliai, kad nebūtų užkirstas kelias teisminei gynybai.

Asmenys, kurie neturi teisinio suinteresuotumo byloje ir turi žinių apie bylai reikšmingas aplinkybes, įtraukiami byloje kaip liudytojai, nepaisant jų amžiaus ir giminystės ryšių su byloje dalyvaujanciais asmenimis, išskyrus tam tikras išimtis (CPK 189 straipsnis). Tačiau jei liudytoją ir vieną iš byloje dalyvaujančių asmenų sieja giminystės ryšys, teismas vertindamas tokio liudytojo parodymus turi atsižvelgti į aplinkybes, lemiančias jo asmeninį suinteresuotumą bylos baigtimi. Jei bylos nagrinėjimo metu paaiškėja, jog liudytojas yra suinteresuotas bylos baigtimi, tokiu atveju teismas sprendžia klausimą dėl procesinio bendrininkavimo (CPK 43 straipsnis), dėl netinkamos

---

⁴⁵ Klaipėdos rajono apylinkės teismas. 2014 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje „BTA I. C.“ SE . v. V. G., treč. asm. K. G., Nr. 2-558-867/2014.

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje M.M. v. BUAB „Kamvila“, Nr. E3K-3-60-701/2016; Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje UAB „KD finansai“ v. UAB „AS Development“, Nr. 2-562-798/2016.

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje AAS „Gjensidige Baltic“ v. UAB „Senamiesčio ūkis“, bylos nr. E3K-3-690-415; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje L. T. v. VĮ Panevėžio rajono savivaldybės poliklinika, Nr. 3K-3-212-219/2015; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegija. 2014 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje AB If P&C Insurance AS v. VĮ „Automagistralė“, Nr. 3K-7-57/2014; Klaipėdos miesto apylinkės teismas. 2015 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Logfina“ v. V.J., B „Lietuvos draudimas, tret. asm. „BTA I. C.“ SE, Nr. 2-1331-792/2015.

⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje K.P., D.P. v. A.P., Nr. 3K-3-281/2012.

šalies pakeitimo tinkama šalimi (CPK 45 straipsnis) arba tokio asmens įtraukimo į bylą kaip trečiojo asmens, nepareiškiančio savarankiškų reikalavimų (CPK 47 straipsnis).

Įstatymas nurodo pareigą byloje dalyvaujančiam asmeniui, prašančiam šaukti liudytoją – jis privalo nurodyti to liudytojo vardą, pavardę, gyvenamąją ar darbo vietą ir aplinkybes, turinčias reikšmės bylai ir kurias liudytojas gali patvirtinti (CPK 190 straipsnis). O proceso koncentruotumo ir kooperacijos principai (CPK 7-8 straipsniai) byloje dalyvaujančius asmenis rūpintis greitu bylos išnagrinėjimu, rūpestingai ir laiku, atsižvelgiant į proceso eigą, pateikti teismui įrodymus ir argumentus, kuriais grindžiami jų reikalavimai ar atsikirtimai, imtis priemonių, kad byla būtų tinkamai išnagrinėta, bendradarbiauti tarpusavyje ir su teismu. Tai reiškia, kad į teismą kviestinus liudytojus privaloma nurodyti atitinkamai ieškinyje, atsiliepime į ieškinį ar priešieškinyje. Tiesa, tokia teisė gali būti įgyvendinama ir bet kuriame procesiniame ar pruošiamajame dokumente (CPK 111-112 straipsniai). O jau bylos nagrinėjimo iš esmės stadijoje pirmosios arba apeliacinės instancijos teisme toks byloje dalyvaujančio asmens prašymas gali būti tenkinamas tik išimtiniais atvejais, jei toks prašymas negalėjo būti pateiktas anksčiau (CPK 245 straipsnio 2 dalis, 251 straipsnio 2 dalis, 314 straipsnis). Byloje dalyvaujančiam asmeniui nevykdant visų įstatymo numatytų minėtų įpareigojimų ir nesilaikant proceso principų, teismas turi teisę atsisakyti tenkinti jo prašymą šaukti liudytoją. Vienoje iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarčių⁴⁹ matyti, jog atsakovas, prašęs šaukti liudytoją, teismui nenurodė, o vėliau ir nepatiksline liudytojo adresu, kuriuo būtų galima įteikti teismo šaukimą, nesiėmė iniciatyvos užtikrinti jo atvykimą į teismo posėdį, nesidomėjo bylos eiga, neatvyko į du paskutinius teismo posėdžius, nesiėmė aktyvių veiksmų informuoti liudytoją apie paskirtą teismo posėdžių laiką ir vietą. Tad teismas atsižvelgdamas į dispozityvumo bei rungimosi principus, nagrinėjamos bylos aplinkybes ir siekdamas greičiau išnagrinėti bylą bei užkirsti kelią vilkinti procesą, tokį byloje dalyvaujančio asmens prašymą atmetė. Darytina išvada, kad teismų praktika atitinka įstatyminių reglamentavimą. Tačiau jei tokioje situacijoje kasacinis teismas, vertindamas visą bylos kontekstą nustatytą, jog žemesnės instancijos teismai nenustatė visų bylai teisingai išspręsti reikšmingų aplinkybių, nevisapusiškai ištyrė bylos duomenis dėl padarytos žalos fakto ir dydžio, taip pažeisdamas įrodinėjimą ir įrodymų vertinimą reglamentuojančias proceso teisės normas, dėl ko galėjo būti priimtas neteisėtas sprendimas (CPK 346 straipsnio 2 dalies 1 punktas), byla būtų perduota apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo (CPK 359 straipsnio 1 dalies 5 punktas).

---

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. kovo 27 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Autoangaras“ v. E. M., Nr. 3K-3-166-421/2015.

EŽTT praktikoje liudytojų ribojimo klausimas gali būti svarstomas Konvencijos 6 straipsnio kontekste, nes EŽTT jurisprudencijoje yra pabrėžiama, kad bet koks civilinio proceso šalies teisės iškviesti liudytojus ir pateikti kitus įrodymus savo pozicijai pagrįsti ribojimas vėliau gali būti svarstomas kaip Konvencijos 6 straipsnio pažeidimas⁵⁰. Kaip rodo EŽTT praktika⁵¹, pavyzdžiui, dėl skundų, susijusių su teismo atsisakymu išklausti šalies prašomus liudytojus, EŽTT analizuoja tokio atsisakymo motyvus (liudytojų galimybes paliudyti bylai reikšmingas aplinkybes, kitos bylai reikšmingos medžiagos egzistavimą, ginčo pobūdį), bendrą proceso kontekstą (aiškaus palankumo vienai iš proceso šalių (ne)rodymą, tenkinant procesinius prašymus ir pan.) ir kt.⁵². Iš esmės motyvuotas teismo atsisakymas neprieštaraus teisingo teismo garantijoms, išskyrus atvejus, jei toks teismo sprendimas bus aiškiai savavališkas, nepagrįstas ar bus įrodytas liudytojo esminis reikšmingumas teisingam bylos išnagrinėjimui.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad esant prieštarangiems liudytojų vertinimams, kurių nepatvirtina jokie kiti įrodymai, teismų praktikoje⁵³ rekomenduotina liudytojų akistata (CPK 192 straipsnio 7 dalis). Ji gali būti inicijuojama teismo arba byloje dalyvaujančių asmenų prašymu. Iš nagrinėtos Lietuvos teismų praktikos matyti, jog vienoje byloje⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas kitų įrodymų kontekste rėmėsi liudytojų ikiteisminiame tyrime apklausos protokolais ir dar vienos liudytojos parodymais teisme, kurie tarpusavyje neprieštaravo, tad teismui nebuvo pagrindo spręsti dėl liudytojų parodymų prieštaravimo. Tad darytina išvada, kad nagrinėtoje Lietuvos teismų praktikoje bylų, kuriose būtų surengta liudytojų akistata, nėra.

Lietuvos teismų praktikoje esti situacijų⁵⁵, kai šalims draudžiama remtis liudytojų parodymais – tai rašytinės sandorio formos nesilaikymo padarinys. Tiesa, CK 1.93 straipsnio 6 dalyje nustatyta rašytinės sandorio formos nesilaikymo padarinių taisyklės

---

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje M.M. v. BUAB „Kamvila“, Nr. E3K-3-60-701/2016.

⁵¹ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2002 m. birželio 18 d. sprendimas *Wierzbicki prieš Lenkiją* byloje, peticijos Nr. 24541/94, par. 39; Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2004 m. birželio 15 d. sprendimas *Tamminen prieš Suomiją* byloje, peticijos Nr. 40847/98; Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2008 m. kovo 27 d. sprendimas *Perić prieš Kroatiją* byloje, peticijos Nr. 34499/06; Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2012 m. spalio 2 d. sprendimas *Khrabrova prieš Rusiją* byloje, pareiškimo Nr. 18498/04; Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2012 m. liepos 3 d. sprendimas *Siwiec prieš Lenkiją* byloje, peticijos Nr. 28095/08; Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2013 m. birželio 4 d. sprendimas *Vasilev prieš Bulgariją* byloje, peticijos Nr. 7963/05.

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje M.M. v. BUAB „Kamvila“, Nr. E3K-3-60-701/2016.

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr. 51 patvirtinta Lietuvos Respublikos Teismų praktikos, taikant Civilinio proceso kodekso normas, reglamentuojančias įrodinėjimą, apžvalga // Teismų praktika. Nr. 22.

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje E. S. v. I. L., Nr. 3K-3-241/2014.

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje A.K. v. S.G., Nr. 3K-3-351/2013.

išimtis, pagal kurią teismui suteikta teisė draudimo remtis liudytojų parodymais netaikyti, kai konstatuojama esminė sąlyga – jeigu tai prieštarautų sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principams. CK numato nebaigtinį aplinkybių, įgalinančių teismą taikyti nurodytą įrodinėjimo taisyklę, sąrašą. Ginčijant, pavyzdžiui, paskolos sutartį įstatymas leidžia netaikyti draudimo remtis liudytojų parodymais net ir tais atvejais, kai sutartis buvo sudaryta apgaule, prievarta ar realiai grasinant arba dėl paskolos gavėjo atstovo piktavališko susitarimo su paskolos davėju, arba dėl susiklosčiusių sunkių aplinkybių (CK 6.875 straipsnio 2 dalis).

Pažymėtina, jog kasacinio teismo formuojamoje teismų praktikoje⁵⁶ nurodoma, kad CK 1.93 straipsnio 6 dalies ir 6.875 straipsnio 2 dalies normos suteikia bylą nagrinėjančiam teismui diskreciją leisti ar neleisti privalomosios rašytinės paskolos sandorio formos nesilaikiusioms ginčo šalims remtis liudytojų parodymais, tačiau jos negali būti aiškinamos kaip suteikiančios teismui absoliučią sprendimo laisvę. Tokios ribos yra principinė įrodinėjimo taisyklės taikymo sąlyga: turi būti konstatuota, kad draudimas panaudoti liudytojų parodymus prieštarautų sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principams. Tokia teismo išvada visais atvejais turi būti atitinkamai motyvuota ir pagrįsta konkrečiomis bylos aplinkybėmis⁵⁷.

Analizuojant liudytojų parodymus darytina išvada, kad liudytojų parodymai, taip pat kaip ir šalių bei trečiųjų asmenų paaiškinimai turi panašumų. Liudytojas, kaip ir šalys bei tretieji asmenys, yra ne įrodinėjimo priemonė, o tik įrodymų šaltinis. Šiuo atveju įrodinėjimo priemonė yra liudytojo žodiniai (retais atvejais – rašytiniai (CPK 192 straipsnio 8 dalis)) paaiškinimai – parodymai⁵⁸. Taip pat įstatymas įtvirtina liudytojo pareigą prisiekti prieš duodant parodymus (CPK 192 straipsnio 4 dalis), atvykti į teismo posėdį ir duoti teisingus parodymus apie jam žinomas aplinkybes susijusias su byla (191 straipsnio 1 dalis). Tačiau įstatymas numato liudytojui (taip pat kaip ir šalims bei tretiesiems asmenims) ir teisę nekomentuoti tų bylos aplinkybių, kurios jam yra nenaudingos (CPK 191 straipsnio 2 dalis). Pagrindinis ir esminis skirtumas tarp šių įrodinėjimo priemonių yra tas, kad liudytojas yra teisiškai nesuinteresuotas bylos baigtimi.

---

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje A.K. v. S.G., Nr. 3K-3-351/2013.

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje L.Z. v. K.Ž., Nr. 3K-3-203/2008; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje byloje S.A. v. V.K., Nr. 3K-3-377/2009.

⁵⁸ DRIUKAS, A., VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. T. 2. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 632.

Apibendrinant tai kas išdėstyta, darytina išvada, kad šalis dažniausia pateikia subjektiškus tvirtinimus, tačiau neapsieinama ir be faktų pripažinimo teismo posėdyje apklausiant šalis. Tretieji asmenys ir liudytojai galbūt labiau teikia faktų pripažinimus, pavyzdžiui, patvirtina įvykio vietos nustatymo aplinkybes.

2.2. Rašytiniai įrodymai

Lietuvos teismų praktikoje rašytiniai įrodymai yra viena dažniausiai naudojamų įrodinėjimo priemonių turinės žalos įrodinėjime. Šia įrodinėjimo priemone remiamasi dažniausiai todėl, kad rašytinei įrodinėjimo priemonei nėra keliami jokie specialūs formos reikalavimai, išskyrus tai, kad duomenys dokumente ar rašte turi būti išdėstyti raštu, t. y. laisva forma surašytuose dokumentuose nurodyta informacija, bylai svarbios aplinkybės⁵⁹. Tai, kad šiai įrodinėjimo priemonei nėra keliami specialūs formos reikalavimai nereiškia, kad rašytiniai įrodymai visais atvejais gali būti laisvos formos. Pažymėtina, kad dokumentai, kurių formai ir turiniui įstatymas nenumato specialių reikalavimų, gali būti sudaromi paprasta rašytine forma (CK 1.73 straipsnis). Tačiau tokiems dokumentams kaip antstolių surašytiems faktinių aplinkybių konstatavimo protokolams, įstatymai⁶⁰ kelia specialius reikalavimus. Kadangi antstolis vykdydamas savo funkcijas veikia kaip valstybės įgaliotas asmuo⁶¹, jo išduodami dokumentai pripažįstami oficialiais rašytiniais įrodymais⁶² ir turi didesnę įrodomąją galią teisiniuose procesuose⁶³. Kaip vieną iš pavyzdžių galima panagrinėti buto apliejimo atvejį, kuris jau pats savaime yra deliktas ir sukelia neigiamas pasekmes, t.y. padaroma žala turtui. Jei butas iki apliejimo buvo apdraustas, tai žalos atlyginimas yra paprastesnis:

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje IĮ „Minvalda“ v. R. P. IĮ „Miltėma“, Nr. 3K-3-283/2011; Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. *Teismų praktikos 2011 metų birželio mėnesio aktualijos* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.lat.lt/lt/teismu-praktika/lat-praktika/aktuali-praktika-iki-2015/aktuali-praktika-civilinese-bylose.html>>.

⁶⁰ Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 53-2042, 40 straipsnio 2 dalis; Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340., 635 straipsnio 2 dalis.

⁶¹ Lietuvos antstolių rūmai. *Antstolių funkcijos* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-14]. Prieiga per internetą: <<http://www.antstoliurumai.lt/index.php/pageid/993>>; Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 53-2042, 2 straipsnio 1 dalis.

⁶² NEKROŠIUS, V. ...[et al.], *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras*. T. 2. Vilnius: Justitia, 2005, p. 52; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje UAB „A. J. Šokoladas“ v. UAB „Dzūkija“, Nr. 3K-3-578/2006.

⁶³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340, 635 straipsnio 4 dalis; Lietuvos antstolių rūmai. *Konsultacijos* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-14]. Prieiga per internetą: <<http://www.antstoliurumai.lt/index.php/pageid/1024/articlepage/0/articleid/2947>>.

- užlieto buto savininkas (valdytojas) kreipiasi į savo draudimo bendrovę, kuri įvertina padarytą žalą, apskaičiuoja padarytos žalos dydį ir išmoką draudimo išmoką užlieto buto savininkui arba
- jeigu butas, kuriame įvyko avarija, yra draustas savininko (valdytojo) civilinės atsakomybės draudimu, pastarojo buto savininkas apie įvykį informuoja savo draudimo bendrovę, kuri savo ruožtu įvertina padarytos žalos dydį ir ją atlygina nukentėjusiam asmeniui.

Kur kas sudėtingesnė situacija yra tada, kai tiek aplietas butas, tiek butas, kuriame įvyko avarija, nebuvo drausti, o žala turtui padaryta ir kaltininkas nesileidžia į kalbas. Tokioje situacijoje svarbiausia yra tinkamai ir kaip įmanoma greičiau užfiksuoti atsiradusius neigiamus padarinius. Teismų praktikoje priimtini tiek paties nukentėjusio buto savininko ar jo atstovo užfiksuoti ir surinkti įrodymai⁶⁴, tiek antstolio užfiksuoti įrodymai⁶⁵. Tačiau faktinių aplinkybių konstatavimo protokolas kaip oficialusis rašytinis įrodymas ir turėdamas didesnę įrodomąją galią skiriasi tuo, kad negali būti nugincytas liudytojų parodymais ir aplinkybės nurodytos tokiaime įrodyme yra laikomos visiškai įrodytomis iki kol bus paneigtos kitais byloje esančiais įrodymais⁶⁶ (CPK 197 straipsnio 2 dalis). Kad ir kaip būtų suabsoliutinama oficialaus rašytinio įrodymo reikšmė ir galia, kiekvienu konkrečiu atveju teismas privalo nustatyti, ar toks oficialusis rašytinis įrodymas liudija būtent tas aplinkybes, kurios yra nustatinėjamos byloje; tai nepasitvirtinus, teismas negali tokio įrodymo vertinti kaip oficialaus rašytinio įrodymo⁶⁷. Taigi šiuo atveju antstolio užfiksuoti įrodymai turės „pranašumą“ prieš nukentėjusio buto savininko ar jo atstovo užfiksuotus ir surinktus įrodymus. Tad darytina išvada, kad šie rašytiniai įrodymai tarpusavyje turi esminį skirtumą – įrodomąją galią: antstolio faktinių aplinkybių konstatavimo protokolas kaip oficialusis rašytinis įrodymas visiškai įrodo jame nurodytas aplinkybes, o paties nukentėjusio buto savininko ar jo atstovo užfiksuoti ir surinkti

⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje *E.S. v. I.L.*, byloje nr. 3K-3-241/2014 ieškovas savo nuostolius grindė pateikdamas gyvenamojo namo nuotraukas, gaisro metu sunaikintų kilnojamųjų daiktų sąrašą.

⁶⁵ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje *I. I. v. T. G., L. D., N. B., V. S.*, byloje nr. 2A-2133-264/2013 kartu su antstolio faktinių aplinkybių konstatavimo protokolu (su fotonuotraukomis) turtinei žalai įrodyti buvo pateikti ir kiti rašytiniai įrodymai: draudimo bendrovės turto defektinis aktas, eksperto atlikta žalos apskaičiavimo ataskaita, remonto darbų įmonės lokalinė sąmata ir atliktų darbų perdavimo-priėmimo aktas, prekių (paslaugų) pirkimo-pardavimo kvitas.

⁶⁶ Klaipėdos apygardos teismo civilinių bylų skyriaus 2008 m. liepos 28 d. sprendime civilinėje byloje *UAB „Swelitos AKG“ v. UAB „Swelitos grupė“*, byloje nr. 2-588-253-2008 teismas įvertinęs rašytinę bylos medžiagą konstatavo, jog neįrodyta padaryta turtinė žala. Teismas tokią išvadą padarė remdamasis tuo, jog atsakovė savo paaiškinimus pagrindė pateiktais rašytiniais įrodymais, kurie ieškovės nebuvo nuneigti jokiais kitais rašytiniais įrodymais.

⁶⁷ DRIUKAS, A., VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. T. 2. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 660.

rašytiniai įrodymai kaip privatūs rašytiniai įrodymai geriausiu atveju neginčijamai įrodo tai, kad juose esančius įrodymus pateikė dokumentą pasirašęs asmuo⁶⁸.

Tačiau antstolio faktinių aplinkybių konstatavimo protokolo nereikėtų visiškai suabsoliutinti, nes Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo praktikoje⁶⁹ pabrėžia, kad antstolio nustatytas faktas didesnę įrodomąją galią įgyja tik tuo atveju, jeigu toks faktas nustatomas teismo pavedimu, nes kitais atvejais antstolio faktinių aplinkybių konstatavimo protokolas gali būti vertinamas kaip rašytinis įrodymas, kuris su kitais įrodymais patvirtina ar paneigia atitinkamų aplinkybių egzistavimą. Taipogi atkreiptinas dėmesys į tai, kad jokie įrodymai teismui neturi iš anksto nustatytos galios, išskyrus CPK numatytas išimtis (CPK 185 straipsnio 2 dalis). Būtent minėtai išimčiai priskiriami oficialūs rašytiniai įrodymai. Taip pat teismų praktikoje esama ir kitų pavyzdžių, kuriuose nesureikšminama oficialaus rašytinio įrodymo įrodomoji galia. Nors teisės literatūroje⁷⁰ ir CPK 197 straipsnio 2 dalyje nurodoma, jog aplinkybės, nurodytos oficialiuose rašytiniuose įrodymuose, yra laikomos visiškai įrodytomis iki kol jos bus paneigtos, tačiau teismų praktikoje⁷¹ Lietuvos hidrometeorologijos tarnybos prie Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos išduotoje pažymoje apie hidrometeorologines sąlygas ir pavojingą meteorologinį reiškinių tokios aplinkybės nėra reikšmingos ir nelaikytinos aplinkybėmis šalinančiomis civilinę atsakomybę⁷².

Toliau analizuojant rašytinius įrodymus, svarbus yra šios įrodinėjimo priemonės atsiradimo momentas ir sąsaja su procesine įrodymų šaltinio padėtimi. Tai puikiai atskleidžia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika⁷³. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas⁷⁴

---

⁶⁸ DRIUKAS, A., VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. T. 2. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 653.

⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje UAB „A. J. Šokoladas“ v. UAB „Dzūkija“, Nr. 3K-3-578/2006; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Architectura humana“ v. I. Romaškevičius, Nr. 3K-3-16/2008.

⁷⁰ DRIUKAS, A., VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. T. 2. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 653.

⁷¹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 11 d. nutartis administracinėje byloje UAB „If P&C Insurance AS“ v. Kauno miesto savivaldybė, Nr. A-662-1673-12.

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. liepos 26 d. nutartis civilinėje byloje B.Š. v. E.I., Nr. 3K-3-381/2012.

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Premium konsultacijos“ v. P. Ž., R. T., Nr. 3K-3-14/2013; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „MES Gruppen“ v. R. I., Nr. 3K-3-276-248/2016.

⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Premium konsultacijos“ v. P. Ž., R. T., byloje Nr. 3K-3-14/2013 išreikšta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicija sietina su Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 11 d. nutartimi, priimta civilinėje byloje V. K. v. G. R. ir kt., bylos Nr. 3K-3-215/2012: jei konkrečiai įrodinėjimo priemonei įstatymas numato tam tikrus reikalavimus ir jų nebuvimo laikytąsi, tačiau pateiktas įrodymas atskleidžia tam tikras bylai reikšmingas aplinkybes, tokia įrodinėjimo priemonė bus laikoma paprastu rašytiniu įrodymu ir teismas, vadovaudamasis įrodymų visumos taisykle šį

vertindamas įmonės balansą kaip žalos ir priežastinio ryšio įrodinėjimo priemonę ir joje esančius įrodymus nurodė, jog įmonės balansas kaip įrodinėjimo priemonė yra priskiriamas prie rašytinių įrodymų, todėl turi atitikti jam keliamus reikalavimus. Balansui, kaip finansinės apskaitos dokumentui, taip pat keliami specifiniai reikalavimai, vienas jų – balansas turi būti pasirašytas jį sudariusių asmenų. Jeigu balansas nepasirašytas, tai nėra pagrindo juo vadovautis kaip finansinės atskaitomybės dokumentu. Tačiau ir nepasirašytas balansas gali turėti tam tikrą įrodomąją reikšmę – ir balansas, ir jo projektas gali būti tinkama įrodinėjimo priemonė tam tikroms aplinkybėms įrodyti (CPK 177 straipsnio 2 dalis). Pažymėtina, kad balansas, kaip įmonės finansinės atskaitomybės dokumentas, sudaromas ir tvirtinamas ne žalos dydžiui nustatyti, o apskaitos tikslais. Taigi, vien tai, kad balansas nesudarytas, nepatvirtintas ne visada sudaro pagrindą išvadai, kad žala yra padaryta, o jos dydis atitinka ankstesniame patvirtintame balanse nurodyto turto vertę. Iš teismų praktikos puikiai matyti, kad lyginant su kitomis rašytine forma išreikštomis įrodinėjimo priemonėmis, rašytiniuose įrodymuose informacija, susijusi su bylos aplinkybėmis, dažniausiai būna minėta forma dar neprasidėjus teisminiam procesui ar net dar nekilus ginčui. Tuo tarpu kitos rašytine forma išreikštos įrodinėjimo priemonės, kaip pavyzdžiui, liudytojų parodymai, šalių ir trečiųjų asmenų paaiškinimai, ekspertizės aktas, atsiranda tik bylos nagrinėjimo procese ir be civilinio proceso nėra galimos.

Praktikoje dažnai įvairūs dokumentai ar raštai yra surašomi tikslingai siekiant patvirtinti tam tikrų aplinkybių egzistavimą, o kai kurie dokumentai ar raštai atsitiktinai tampa rašytiniais įrodymais civiliniame procese. Šiuo atveju nepasirašytas įmonės balansas priskirtinas prie turinčių tikslą dokumentų, nes yra sudaromas tikslingai – apskaitos tikslais, tačiau ne tiesioginiam žalos dydžio įrodymui. Taip pat prie tikslingai sudaromų dokumentų būtų galima priskirti ir nekilnojamojo turto vertinimo ataskaitą, gaisro metu sunaikintų kilnojamųjų daiktų sąrašą, buities ir gyvenimo sąlygų patikrinimo aktą⁷⁵. Iš teismų praktikos analizės matyti, kad apžiūros aktas gali tapti atsitiktiniu rašytiniu įrodymu civiliniame procese. Tačiau toks atsitiktinis rašytinis įrodymas pats savaime nėra pakankamas pagrindas pripažinti atsakovo kaltės faktui⁷⁶.

Lietuvos teismų praktikoje⁷⁷ laikomasi pozicijos, kad byloje esantys rašytiniai įrodymai (apskaitos kvitai, kasos pajamų orderio kvitai, kompensuojamųjų vaistų pasas ir

---

įrodymą turi vertinti kitų byloje esančių įrodymų kontekste. Tad svarbu atsižvelgti ne tik į vieną pateiktą įrodymą, bet į juos visus, esančius byloje.

⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje E. S. v. I. L., Nr. 3K-3-241/2014.

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje N. S. v. S. L.-T., Nr. 3K-3-80-611/2016.

⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje K.P., D.P. v. A.P., Nr. 3K-3-281/2012.

kt.) kartu su kitais dokumentais yra pagrindas spręsti dėl padarytos turtinės žalos atlyginimo. Net jei pats ieškovas pateikia reikalavimą atlyginti konkretaus dydžio turtinę žalą nenurodydamas konkrečiai kas ją sudaro ir rašytiniuose įrodymuose esančios sumos jas sudėjus nesutampa su pareikšto reikalavimo dydžiu, teismas tokiu atveju visgi lieka įpareigotas nustatyti atlygintinos žalos dydį (CK 6.249 straipsnio 1 dalis) ir šio „trūkumo“ nevertinti pernelyg formaliai, nes taip gali būti užkirstas kelias kreiptis į teismą teisminės gynybos⁷⁸. Atsižvelgiant į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamą poziciją, žemesnės instancijos teismai tokioje situacijoje neišvengė klaidų: pirmos instancijos teismas pateiktų turtinės žalos įrodymų nevertino ir konstatavo, kad turtinė žala neįrodyta, o apeliacinės instancijos teismas tokį vertinimą atliko, tačiau priėjo išvadą, kad pateikti įrodymai nepatvirtina patirtos turtinės žalos. Tiesa, dalis įrodymų (tokių kaip vien tik vaistinių kasos kvitų) nepatvirtina, jog pagal juos buvo pirkti vaistai, reikalingi gydymui, todėl reikalavimas šias išlaidas atlyginti netenkintas. Tačiau esant vaistinės kasos kvitui, patvirtinančiam gydytojo paskirtų vaistų įsigijimą, tokios išlaidos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje yra pripažintinos įrodytomis ir atlygintinomis. Tai visiškai atitinka CPK 197 straipsnio nuostatas: kompensuojamųjų vaistų pasą galima priskirti viešųjų įrodymų rūšiai⁷⁹ (arba kitaip – oficialiesiems rašytiniams įrodymams⁸⁰), kadangi kompensuojamųjų vaistų paso, kaip dokumento, forma yra patvirtinta atitinkamų valstybės institucijų ir atitinka šiems dokumentams keliamus reikalavimus, o teismas gavęs tokius įrodymus turi tik išsiaiškinti, ar dokumentą išdavusi įstaiga turėjo tam reikiamus įgaliojimus ir ar dokumentas atitinka jam keliamus reikalavimus. Taigi apibendrinant galima daryti išvadą, kad vien vaistinių kasos kvitai, nepatvirtina to, kad pagal juos buvo pirkti gydymui reikalingi vaistai. Tačiau visumoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje vaistinės išduoti kasos kvitai patvirtina paskirtų vaistų įsigijimą ir yra pripažintini įrodytomis ir atlygintinomis išlaidomis.

Iš nagrinėtos Lietuvos teismų praktikos matyti, žemesnės instancijos teismai, vertindami konkretaus asmens vardu išduotą kompensuojamųjų vaistų pasą kaip rašytinį įrodymą, padarė keletą klaidų, kuriomis pažeidė įrodinėjimo taisykles:

- konstatavo, kad pagal jį išduoti vaistai kompensuoti iš sveikatos draudimo lėšų, tačiau neatsižvelgė į tai, kad daugeliu atveju kompensuota ne visa vaistų kaina;

⁷⁸ DRIUKAS, A., VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. T. 2. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 648.

⁷⁹ NEKROŠIUS, V. ... [et al.], *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras*. T.2. Vilnius: Justitia, 2005, p. 48-54; DRIUKAS, A., VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. T. 2. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 653-661.

⁸⁰ DRIUKAS, A., VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. T. 2. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 653.

- neatsižvelgė į jo išdavimo ir naudojimo specifiką, t.y., kad ligonio pavardė nurodoma tik tituliname kompensuojamųjų vaistų paso puslapyje, o knygelėje esantys receptai identifikuojami pagal numerį, nurodomą skaitmenimis ir brūkšniniu kodu.

Rašytiniai įrodymai, kaip įrodinėjimo priemonė, yra svarbūs įrodinėjant tokią turtinę žalą kaip negautas pajamas (nustatant jų dydį) bei patirtas išlaidas būsto nuomai. Minėtais turtinės žalos atvejais rašytiniai įrodymai yra bene svarbiausia įrodinėjimo priemonė, nes šalių ir trečiųjų asmenų subjektyvūs paaiškinimai šiuo atveju nėra tokie svarūs įrodymai.

Nagrinėtoje Lietuvos teismų praktikoje negautų pajamų dydis yra įrodinėjamas būtent rašytinėmis įrodinėjimo priemonėmis, o tiksliau – oficialiaisiais rašytiniais įrodymais. Pabrėžtina, kad negautos pajamos yra netiesioginiai nuostoliai, kurie yra žalos pinigine išraiška. O asmuo, negaudamas tam tikrų pajamų, patiria turtinę žalą, pavyzdžiui, negauna darbo užmokesčio. Negautų pajamų dydžio nustatymas yra opus, nes tam reikalingi išsamūs, tikslūs skaičiavimai, kurie reglamentuojami teisės aktuose. Nagrinėtoje teismų praktikoje⁸¹ minėti skaičiavimai turtinės žalos dydžiui nustatyti atliekami remiantis Valstybės tarnybos įstatymu⁸² arba remiantis nelaimingo atsitikimo darbe (pakeliui į darbą, iš darbo) aktu, darbingumo lygį nustatančių dokumentų, nukentėjusio asmens draudžiamųjų pajamų apskaičiavimo arba einamųjų metų draudžiamąsias pajamas įtvirtinančio teisės akto, kitų dokumentų bei jais remiantis socialinio draudimo įstaigų priimtų sprendimų pagrindu, kurie Lietuvos teismų praktikoje vertintini kaip įrodymai, patvirtinantys nukentėjusio asmens patirtos ir jam socialinio draudimo įstaigų atlygintos žalos dydį. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nagrinėdamas pastarąsias bylas rado klaidų teismų atliktuose skaičiavimuose. O tai reiškia, kad žemesniųjų instancijų teismai neteisingai apskaičiuodami negautų pajamų dydį neteisingai nustatė ir padarytos turtinės žalos dydį.

Taip pat iš nagrinėtos teismų praktikos⁸³ matyti, kad išlaidos būsto nuomai įrodinėjamos remiantis rašytiniais įrodymais (pakvitavimais ir sutartimis), o teismai tokias išlaidas pripažįsta pagrįstomis, atlygintinomis ir protingomis, priteistinomis už laikotarpį, kai asmuo neturėjo sąlygų gyventi jam nuosavybės teise priklausančiame būste, atitinkančiomis žalą padariusio asmens finansines galimybes. Būsto nuomos išlaidų

---

⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra v. L.J., Nr. 3K-3-395-469/2015; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. spalio 1 d. nutartis civilinėje byloje Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Kauno skyrius v. AB „Lietuvos draudimas“, Nr. 3K-3-405/2014.

⁸² Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 66-2130.

⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje O. K. v. D. Č. v. VĮ Registrų centro Vilniaus filialas, Nr. 3K-3-417/2014.

dydžio nustatyme svarbu tai, jog būtent tokios žalos dydžio nustatymui nuomos sutarties įregistravimas ar neregistravimas viešajame registre neturi įtakos tokios sutarties šalių teisėms ir pareigoms (CK 1.75 straipsnio 1 dalis). Tai reiškia, jog nuomininkui išlieka pareiga mokėti nuomos mokesį, o nuomotojas turi teisę jį gauti. Pakvitavimuose, kurie paprastai įrodo realius patirtus nuostoliu, gali būti nurodytas tik pats atsiskaitymo faktas, bet ne konkreti suma. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo praktikoje akcentavo, jog tokios išlaidos yra realiai tikėtinos, pagrįstos objektyviais duomenimis ir skaičiavimais ir nukentėjusiam asmeniui privalo būti atlyginamos. Tai įrodo, jog Lietuvos teismų praktikoje suformuota taisyklė, jog žalos faktui ir dydžiui konstatuoti pakanka jos akivaizdaus tikėtinumo, t.y. iš nuomos sutartyje nurodytų sumų galima daryti pagrįstą išvadą, kad bendra sumokėta nuompinigių suma yra reali ir protinga.

2.3. Daiktiniai įrodymai irapžiūrų protokolai

Daiktiniais įrodymais yra laikomi tokie daiktai, kurie savo ypatingomis savybėmis arba pačiu savo buvimu gali būti priemonė nustatyti bylai reikšmingas aplinkybes. Išsamūs šalių, trečiųjų asmenų paaiškinimai, liudytojų parodymai ar dokumentai ne visada pakankamai pagrindžia vienokias ar kitokias aplinkybes – tam tikrais atvejais yra būtina iširti ir įvertinti daiktinius įrodymus.

Įrodymais civiliniame procese gali būti būtent tokie daiktai, kurie atspindi aplink juos vykstančius įvykius, reiškinius, veiksmus. Taigi įrodymu yra ne pats daiktas, o daikto tyrimo metu iš jo gauta informacija, kuri tik patvirtina arba paneigia tam tikras bylai reikšmingas aplinkybes. Pats daiktas yra laikomas tik informacijos perdavėju, šaltiniu. O būtent bylai reikšmingas aplinkybes, jų buvimą arba nebuvimą gali paliudyti konkrečios išorinės daikto savybės, matomi pokyčiai, daikto buvimo faktas, jo sukūrimo laikas. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad daiktiniai įrodymai nuo rašytinių įrodymų ir liudytojų parodymų skiriasi tuo, kad iš esmės daiktiniai įrodymai yra tam tikros būklės užfiksavimas, o ne minčių išraiškos forma.⁸⁴ Tačiau daiktiniai įrodymai turi tam tikrą panašumą su rašytiniais įrodymais – daiktinių įrodymų rinkimas ir pateikimas iš esmės niekuo nesiskiria nuo rašytinių įrodymų rinkimo ir pateikimo.

Atsižvelgiant į teismų praktiką, civilinėse bylose daiktiniai įrodymai nėra itin dažnai naudojama įrodinėjimo priemonė, nors tam tikrų kategorijų bylose, dažniausiai susijusiose su turto sugadinimu, žalos padarymu ar intelektinės nuosavybės pažeidimais,

---

⁸⁴ DRIUKAS, A., VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. T. 2. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 662.

daiktiniai įrodymai yra itin reikšmingi. Teisinėje literatūroje⁸⁵ teigiama, kad civilinėse bylose dažniausiai pateikiami daiktiniai įrodymai yra įvairus turtas, pavyzdžiui, autoavarijos metu sugadintas automobilis, baldai, rūbai, buitiniai prietaisai, statiniai ir kt. Nagrinėtose civilinėse bylose pateikiamų daiktinių įrodymų aptikti nepavyko. Tačiau esti bylų, kur daiktiniai įrodymai yra paimami ikiteisminiame tyrime baudžiamojoje byloje, o vėliau iškeltoje civilinėje byloje turtinei žalai atlyginti minėti daiktiniai įrodymai nebetiriami, nes vadovaujamosi baudžiamojoje byloje surinktais ir ištirtais įrodymais (CPK 182 straipsnio 3 punktas)- prejudiciniais faktais.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nagrinėtose bylose daiktai, kurie galėtų būti kaip daiktiniai įrodymai, pavyzdžiui, autoavarijos metu apgadintas automobilis⁸⁶, pateikiami kitų įrodinėjimo priemonių forma: šalių ir trečiųjų asmenų paaiškinimais, rašytiniais įrodymais (PVM sąskaita faktūra, eismo įvykio schema, patrulinių apžiūrų žurnalų duomenimis, pažyma apie meteorologines sąlygas), eksperto išvada. Akivaizdu, jog būtent dėl savo fizinių savybių automobilio teismui pateikti nėra įmanoma, tačiau CPK 210 straipsnyje yra numatyta galimybė daiktus apžiūrėti jų buvimo vietoje, surašant apžiūros protokolą, pridedant planus, nuotraukas, aprašus ir kt⁸⁷.

Atkreiptinas dėmesys, kad minėtasis apžiūrų protokolai yra savarankiška įrodinėjimo priemonė, kuri yra oficialus dokumentas su užfiksuotomis bylai reikšmingomis aplinkybėmis, nustatytomis apžiūrint daiktinius ir rašytinius įrodymus jų buvimo vietoje arba apžiūrint įvykio vietą⁸⁸. Darytina išvada, kad apžiūros protokolai, nors ir yra išskirtas kaip savarankiška įrodinėjimo priemonė, tačiau jis tiesiogiai priklauso nuo kitų įrodinėjimo priemonių. Toki išvada darytina todėl, kad apžiūros protokolai yra susiję su informacija, gauta kitomis įrodinėjimo priemonėmis. Darbo autoriaus manymu, apžiūros protokolai visada bus oficialus dokumentas, kuriame užfiksuotos informacijos negalima paneigti liudytojų parodymais. Tokia pozicija sietina su tuo, kad apžiūros protokolai yra surašomi teismo. Be to, atsižvelgiant į šios įrodinėjimo priemonės specifiką, prie apžiūros protokolo pridedami visi teismo arba kitų asmenų sudaryti ir teismo patvirtinti planai, brėžiniai, nuotraukos ar vaizdo įrašai, jeigu jie buvo panaudoti apžiūros metu.

⁸⁵ DRIUKAS, A., VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. T. 2. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 662.

⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegija. 2014 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje AB If P&C Insurance AS v. VĮ "Automagistralė", Nr. 3K-7-57/2014.

⁸⁷ DRIUKAS, A., VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. T. 2. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 663.

⁸⁸ DRIUKAS, A., VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. T. 2. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 664.

Nors daiktinių įrodymų apžiūros mažareikšmiai pažeidimai neturi esminės reikšmės sprendžiant dėl daiktinių įrodymų vertinimo, vis dėlto tam tikrų daiktų apžiūrai įstatymų leidėjas numato specialius reikalavimus, kurių nesilaikymas, manytina, daro tokius įrodymus neleistiniais, pavyzdžiui, reikalavimai, keliami sugadintų transporto priemonių apžiūrai ir padarytos žalos nustatymui. Transporto priemonė šiuo atveju yra daiktas, kurio apžiūros metu gaunami įrodymai reikšmingi bylos nagrinėjimui. Tačiau tam, kad tokios apžiūros metu gauti įrodymai atitiktų įstatymų keliamus reikalavimus, būtina laikytis kelių transporto priemonių vertės nustatymo tvarkos. Pagal šią tvarką transporto priemonių⁸⁹ vertę nustato transporto priemonių vertintojai, o apžiūrėjęs transporto priemonę, surašomas transporto priemonės apžiūrėjimo aktas, prie kurio privaloma pridėti nurodytus transporto priemonės vertinimo dokumentus ir mažiausiai dvi apžiūros transporto priemonės nuotraukas. Taigi, šių reikalavimų laikymasis nurodytu atveju yra privalomas.

Nors tam tikrais atvejais teismas, siekdamas priimti byloje teisingą sprendimą turėtų pasinaudoti savo teise pasiūlyti šalims pateikti papildomus įrodymus ir esant galimybei atlikti įrodymų apžiūrą, ši įrodinėjimo priemonė, darbo autoriaus nuomone, yra gana neekonomiška ir neracionali. Viena vertus, įrodinėjimo procese yra labai svarbus betarpiškumo principo laikymasis ir teismas turėtų stengtis savo išvadas grįsti daugiausia pirminiais šaltiniais, t.y. tirti pačius daiktus, o ne remtis byloje dalyvaujančių asmenų paaiškinimais, kurie gali būti labai subjektyvūs. Tačiau, kita vertus, abejotina, ar tikslingas yra visos teismo sudėties, dalyvaujančių byloje asmenų dalyvavimas apžiūroje, kurios teisingam įvertinimui gali būti reikalingos specialiosios žinios. Be to, CPK 210 straipsnio 2 dalis numato galimybę reikiamais atvejais šaukti į apžiūrą liudytojus ir ekspertus. Pastarųjų dalyvavimas gali būti tikslingas apžiūrint techniškai sudėtingus objektus. Darbo autoriaus nuomone, teismas, prieš paskirdamas daiktinių ar rašytinių įrodymų apžiūrą turėtų gerai pasverti, ar ši įrodinėjimo priemonė konkrečioje situacijoje bus ekonomiškai ir racionali, turint omenyje, kad apžiūros metu gauti duomenys dažnai tampa pagrindu atlikti ekspertizę⁹⁰. Be to, civiliniame procese teismas vietoj apžiūros gali pasitelkti kitas įrodinėjimo priemones būtinai informacijai gauti – šalių ir trečiųjų asmenų paaiškinimus, liudytojų parodymus.

---

⁸⁹ LR Susisiekimo ministro ir LR Finansų ministro 2000 04 17 Nr.120/2000 04 14 Nr.101 įsakymas // *Valstybės žinios*. 2000 04 21, Nr.33-946.

⁹⁰ DRIUKAS, A., VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. T. 2. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 669.

2.4. Eksperto išvada

Esant žalos padarymo faktui praktikoje kyla nemažai ginčų dėl jos dydžio nustatymo. Taigi iškilus poreikiui išsiaiškinti bylai reikšmingas aplinkybes ir atsakyti į reikšmingus klausimus, kuriems reikalingos specialiosios mokslo, technikos ar kitos specialiosios žinios, teismas gali skirti ekspertizę atsižvelgdamas į byloje dalyvaujančių asmenų nuomonę (CPK 212 straipsnio 1 dalis). Atkreiptinas dėmesys į tai, kad remiantis LR Teismo ekspertizės įstatymo 3 straipsnio 4 dalimi, ekspertizė yra proceso veiksmas, o įrodinėjimo priemone yra laikytinas atliktos ekspertizės rezultatas – eksperto išvada. Ekspertizę skirti tikslinga tada, kai abejojama tam tikrų faktų buvimu ir šioms aplinkybėms nustatyti reikalingos specialiosios žinios⁹¹. Pavyzdžiui, įvykus eismo įvykiui, kurio dalyviai nurodo prieštaringas eismo įvykio versijas ir dėl to kaltomis pripažįstamos abi eismo įvykio šalys. Nesutikdami su tokiu aplinkybių vertinimu ir kaltės paskirstymu, eismo įvykio dalyviai turi teisę kreiptis į ekspertus, kurie įvertins padarytą žalą, nuostolių dydį ir pagal faktinius automobilių apgadinimus bei užfiksuotus pėdsakus nustatys tikruosius įvykio dalyvių veiksmus⁹².

Lietuvos banko nagrinėtose ginčų situacijose⁹³ draudikai taip pat dažnai atvejais žalos dydžio nustatymui pasitelkia ekspertų atliekamą automobilio sugadinimų priežastinio ryšio su eismo įvykiu vertinimą. Tačiau jie remiasi ne teismo ekspertų, o nepriklausomų ekspertų išvadomis. Lietuvos bankas nagrinėtose ginčų situacijose laikosi nuomonės, kad „ekspertizės akte esantys duomenys pagal jų objektyvumą dėl prigimties ir gavimo aplinkybių yra patikimesni negu įrodymai, esantys kituose įrodymų šaltiniuose. Todėl, jeigu ekspertinėje išvadoje esantys duomenys neprieštarauja kitiems žalos byloje esantiems įrodymams ir yra paremti tyrimo rezultatais bei, nesant įrodymų, galinčių patvirtinti, jog eksperto nustatyti faktiniai duomenys yra nepagrįsti, nėra pagrindo abejoti eksperto išvados įrodomąja galia ir patikimumu“⁹⁴.

Taigi šiandien tiek Lietuvos teismų praktikoje, tiek ikiteisminiame (neteisminiame) ginčų nagrinėjime eksperto išvada yra viena labiausiai vertinamų ir iš esmės nenuginčijamų įrodinėjimo priemonių. Eksperto išvada yra laikoma savarankiška įrodinėjimo priemone, kurios jokių būdu nereikia painioti su rašytiniais įrodymais.

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje N. S. v. S. L.-T., Nr. 3K-3-80-611/2016.

⁹² Transporto pasaulis. *Žala ir nuostoliai* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-02-15]. Prieiga per internetą: <http://www.tp.cargo.lt/content.php?art_id=2250>.

⁹³ Lietuvos banko 2012 metais išnagrinėtų ginčų praktikos apžvalga [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-02-15]. Prieiga per internetą: <https://www.lb.lt/nagrinetu_gincu_praktikos_apzvalga>.

⁹⁴ Lietuvos banko 2012 metais išnagrinėtų ginčų praktikos apžvalga [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-02-15]. Prieiga per internetą: <https://www.lb.lt/nagrinetu_gincu_praktikos_apzvalga>.

Lyginant rašytinius įrodymus su eksperto išvada, pastarąją galima laikyti specifine įrodinėjimo priemone, nes ji „neegzistuoja iki tol, kol neatliktas tyrimas ir nepateikta išvada“⁹⁵, o rašytiniai įrodymai dažniausiai atsiranda dar neprasidėjus teisminiam procesui ar net dar nekilus pačiam ginčui.

Nors jau romėnų laikais į bylos nagrinėjimą buvo kviečiami ekspertai (gydytojai, raštininkai, matininkai), tačiau kaip nurodo M. Jonaitis savo disertacijoje „tam tikros rūšies specialisto išsakytos nuomonės dar negalima laikyti savarankiška įrodinėjimo priemone – eksperto išvada“⁹⁶. Pagal šiai dienai galiojančią įstatyminę bazę, eksperto išvadai, kaip savarankiškai, specifinei įrodinėjimo priemonei yra keliami tam tikri reikalavimai, kurių neatitinkanti specialisto išvada teisme bus laikoma tik paprastu rašytiniu įrodymu, bet ne eksperto išvada. Teismo ekspertams keliamus reikalavimus, jų teises, pareigas ir atsakomybę reglamentuoja Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas⁹⁷. Minėtame įstatyme aiškiai reglamentuojama, kad teismo ekspertizės atlieka tik teismo ekspertai, įrašyti į Lietuvos Respublikos teismo ekspertų sąrašą, išskyrus tam tikras išimtis (Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymo 4 straipsnio 1 dalis). Tačiau minėto įstatymo 7 straipsnio 2 dalis aiškiai numato, jog asmuo gali dirbti teismo eksperto darbą teismo ekspertizės įstaigoje tik būdamas įrašytas į Lietuvos Respublikos teismo ekspertų sąrašą. Ekspertas, įtrauktas į Lietuvos Respublikos teismo ekspertų sąrašą, ekspertizės ir kitus ekspertinius tyrimus privalo atlikti pagal savo kompetenciją, vadovaudamasis moksliskai patvirtintais, visuotinai pripažintais, patikimais ar akredituotais tyrimo metodais (Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymo 12 straipsnio 2 dalies 1 punktas). Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas griežtai reglamentuoja ir teismo eksperto nepriklausomumą: ekspertas privalo atlikti tyrimus ir iš to padaryti išvadas vadovaudamasis tik specialiomis žiniomis ir atliktų tyrimų rezultatais (Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymo 13 straipsnio 1 dalis). Kadangi minėtas įstatymas aiškiai numato, kad pavestą užduotį ekspertas atlieka tik remdamasis savo srities specialiomis žiniomis, tai ekspertas darydamas atlikto tyrimo išvadas negali peržengti savo srities specialių žinių ribų. Jei eksperto išvados peržengia jo srities specialiąsias žinias, tai tokios išvados teismo procese negali turėti įrodomosios galios (Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymo 22 straipsnio 1 dalis).

---

⁹⁵ DRIUKAS, A., VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. T. 2. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 675.

⁹⁶ JONAITIS, M. *Romėnų privatinės teisės įtaka šiuolaikinei civilinei ir civilinio proceso teisei*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius, 2005, p. 237.

⁹⁷ Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 112-4969.

Lietuvos teismų praktikoje yra skiriamos įvairios teismo ekspertizės: mokslo, meno, technikos ir kitų sričių, išskyrus teisinių sričių klausimus, nes juos teismas privalo spręsti savarankiškai remdamasis teismo nepriklausomumo principu. Teisinės žinios teismo ekspertizėje nelaikomos specialiomis žiniomis ir išvadas teisiniais klausimais duoti draudžia įstatymas⁹⁸.

Pradedant plačiau nagrinėti Lietuvos teismų praktikoje naudojamą ekspertizę kaip įrodinėjimo priemonę, svarbu pažymėti tai, kad Lietuvoje teismo ekspertizes pagrinde atlieka Lietuvos teismo ekspertizės centras, kur šiuo metu įstaigoje atliekamos 38 rūšių ekspertizės (tyrimai)⁹⁹. Pagal Lietuvos teismo ekspertizės centro nuostatus¹⁰⁰, šios įstaigos paskirtis – pagal kompetenciją įgyvendinti valstybės politiką specialių žinių panaudojimo srityje, atliekant ekspertizes ir tyrimus pagal teismų, prokurorų ir ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnų pavedimus, kitų fizinių ir juridinių asmenų prašymus, diegiant naujus tyrimo metodus ekspertinėje praktikoje, vykdant mokslo tiriamąją, taikomąją ir metodinę veiklą kriminalistinio ir ekspertinio mokslo srityje. Lietuvos teismo ekspertizės centras savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, tarptautinėmis sutartimis, ES teisės aktais, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksu, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksu, Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymu, Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymu bei kitais teisės aktais.

Kalbant apie Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymą¹⁰¹, kurio paskirtis nustatyti teismo ekspertizės įstaigų ir teismo ekspertų statusą, teismo ekspertų veiklos principus, atsakomybę už Lietuvos Respublikos teismo ekspertų profesinės etikos kodekso pažeidimus, kvalifikacinius reikalavimus teismo ekspertams, teismo eksperto kvalifikacijos suteikimo tvarką, specialių žinių panaudojimo atliekant teismo ekspertizes sąlygas bei tvarką ir reikalavimus teismo ekspertizės aktui, kad šis įstatymas jį priimant iš esmės buvo skirtas teismo ekspertų veiklai baudžiamajame procese reglamentuoti¹⁰². Tačiau tai nereiškia, kad teismo ekspertai, vadovaudamiesi Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymu, negali atlikti ekspertizės civilinėje byloje. Ši nuostata grindžiama

---

⁹⁸ Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 112-4969. 22 straipsnio 2 dalis.

⁹⁹ *Lietuvos teismo ekspertizės centras* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.ltec.lt/lt/LTEC>>.

¹⁰⁰ *Lietuvos teismo ekspertizės centro nuostatai* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.ltec.lt/lt/centro-nuostatai>>.

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 112-4969.

¹⁰² NEKROŠIUS, V. ...[et al.], *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras*. T. 2. Vilnius: Justitia, 2005, p. 74.

minėto įstatymo 2 straipsniu, kuris nustato, kad teismo ekspertai ir teismo ekspertizės įstaigos savo veikloje vadovaujasi ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksu.

Lietuvos teismo ekspertizės centras turinės žalos įrodinėjime dažniausiai atlieka šias ekspertizes:

- Eismo įvykių ekspertizes, kurių metu atkuriamas eismo įvykio eiga, aplinkybės eismo įvykio vietoje, tiriami nustatyti transporto priemonių gedimai, jų atsiradimo laikas, gedimų ir eismo įvykio ryšys, eismo įvykio dalyvių veiksmai, aplinkybės, turėjusios įtakos eismo įvykiui įvykti¹⁰³.
- Gaisrų ekspertizes, kurių metu nustato gaisro židinio vietą, techninę gaisro kilimo priežastį, gaisro aplinkybes, taip pat ar techninės priemonės (technologinis procesas) atitinka priešgaisrinio saugumo taisyklių reikalavimus ir sprogimų, įvykusių ne dėl sprogstamųjų medžiagų poveikio, priežastis ir aplinkybes¹⁰⁴.
- Buhalterines ekspertizes, kurių metu nustato materialinių vertybių ir piniginių lėšų trūkumą, perteklių, jų atsiradimo laikotarpį, slėpimo naudojant apskaitos dokumentus būdus, turinės žalos dydį; materialinių vertybių ir lėšų pajamavimo ir nurašymo į išlaidas pagrįstumą; akcinio ir valstybinio kapitalo vertės apskaičiavimo pagrįstumą; nustato buhalterinės apskaitos ir kontrolės trūkumus. Šios rūšies ekspertizė – tai ūkinių operacijų, atsispindinčių buhalterinėje apskaitoje, specializuotas tyrimas, kuriuo siekiama nustatyti faktus, turinčius reikšmės bylai. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvos teismo ekspertizių centras formuluoja, jog atliekant buhalterinę ekspertizę yra nustatoma:
  - materialinių vertybių trūkumas ar perteklius, jo atsiradimo laikotarpis, slėpimo naudojant apskaitos dokumentus būdai, turinės žalos dydis. Atliekant tyrimą šiuo klausimu yra nustatoma, kad materialinių vertybių trūkumas ar perteklius atsirado per tam tikrą inventorizacinį laikotarpį;
  - piniginių lėšų trūkumas ar perteklius, jo atsiradimo laikotarpis, slėpimo naudojant apskaitos dokumentus būdai, turinės žalos dydis;
  - materialinių vertybių pajamavimo ir nurašymo į išlaidas pagrįstumas;
  - piniginių lėšų pajamavimo ir nurašymo į išlaidas pagrįstumas;
  - akcinio ir valstybinio kapitalo vertės apskaičiavimo pagrįstumas;
  - buhalterinės apskaitos ir kontrolės trūkumai.¹⁰⁵

¹⁰³ Lietuvos teismo ekspertizės centras. *Eismo įvykių ekspertizė* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-12]. Prieiga per internetą: < <http://www.ltec.lt/eismo-ivykiu-ekspertizes> > .

¹⁰⁴ Lietuvos teismo ekspertizės centras. *Gaisrų ekspertizė* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-12]. Prieiga per internetą: < <http://www.ltec.lt/gaisru-ekspertizes> > .

¹⁰⁵ Lietuvos teismo ekspertizės centras. *Ekonominės (bankininkystės, buhalterinės, finansų, darbo ekonomikos) ekspertizės* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-10-12].

Darbo autoriaus nuomone, pastarieji klausimai atliekant buhalterinę ekspertizę tik *gali būti* nustatomi, turint omenyje Lietuvos teismų praktikos atvejį, kai pagal pateiktus ekspertiniam tyrimui dokumentus ekspertas negalėjo nustatyti prekių trūkumo, žalos (nuostolio) dydžio bei trūkstamų prekių vertės¹⁰⁶.

Kalbant jau apie patį įrodinėjimo procesą teisme, atkreiptinas dėmesys į tai, jog tik teismas byloje gali skirti ekspertizę. Tačiau jis visais atvejais privalo atsižvelgti į byloje dalyvaujančių asmenų nuomonę¹⁰⁷. Be to, teismas, laikydamasis civilinio proceso ekonomiškumo ir operatyvumo principų, sprendamas, ar reikia skirti konkrečioje byloje ekspertizę, turi nustatyti, ar tas faktas, kurį pasinaudojusi ekspertize nori išsiaiškinti šalis, nėra jau įrodytas¹⁰⁸. CPK 212 straipsnio 1 dalyje nustatyta teismo teisė, bet ne pareiga skirti byloje ekspertizę, t. y. teismas neturi pareigos visais atvejais skirti ekspertizę, net ir esant nevisiškai aiškiam žalos dydžiui, kurį, kaip jau buvo minėta, teismas gali nustatyti pats, įvertinęs byloje esančius įrodymus (CPK 185 straipsnis). Jei nei viena iš šalių nepareiškia prašymo skirti byloje ekspertizę, tai nėra pagrindo konstatuoti ir ekspertizės atlikimo ir ekspertų skyrimo pažeidimo¹⁰⁹ (CPK 212 straipsnis). Tokia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika visiškai atitinka įstatyminių reglamentavimą. Toks įstatyminis reglamentavimas ir suformuota teismų praktika rodo, jog jei įstatymas nenumato būtinojo įrodinėjimo, šalys laisvai renkasi, kokiais įrodymais remtis, tačiau atsižvelgiant į tai, kad ekspertizės skyrimas paprastai visada sustabdo bylos nagrinėjimą, teismas skirti ekspertizę turi tik įvertinęs jos būtinumą.

Ekspertizės skyrimo klausime svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog ekspertizė gali būti skiriama tiek rengiantis teisminiam nagrinėjimui, tiek jau nagrinėjant bylą, t.y. pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose. O tai reiškia, kad jei šalys šia savo teise, įstatymo leistina įrodinėjimo priemone, nepasinaudojo, galimybės ją įgyvendinti kasacinėje instancijoje nėra, nebent byla būtų gražinta nagrinėti iš naujo. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog bylą nagrinėjantis teismas inicijuoti ekspertizės skyrimą byloje turi teisę, tačiau ši teisė jo neįpareigoja privalomai ją skirti, jei šalys pačios to neinicijuoja. Taigi tai reikštų, kad net ir tokioje situacijoje yra būtina šalių ar bent vienos iš šalių iniciatyva šiai įstatymo

---

Prieiga per internetą: <<http://www.ltec.lt/ekonomine-metodines>>.

¹⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „MES Gruppen“ v. R. I., Nr. 3K-3-276-248/2016.

¹⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje N. S. v. S. L.-T., Nr. 3K-3-80-611/2016.

¹⁰⁸ KRISČIŪNAS, R. *Ekspertizės skyrimo civilinėje teisenoje taktikos ypatumai*. Jurisprudencija, 2003, t. 43(35), p. 68.

¹⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje V. K. v. G. R., Nr. 3K-3-215/2012.

leistinai įrodinėjimo priemonei. Tačiau vienoje iš naujesnių nutarčių¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas priminė, jog kasacinio teismo praktikoje yra išaiškinta, kad CPK 212 straipsnio 1 dalies norma negali būti aiškinama kaip nustatanti, jog ekspertizės skyrimas priklauso tik nuo dalyvaujančių byloje asmenų valios. Ekspertizė gali būti skiriama tiek teismo, tiek dalyvaujančių byloje asmenų iniciatyva¹¹¹. Būtent tokia pozicija yra išreikšta ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarime: „Konstitucijoje įtvirtintos normos ir principai, *inter alia* Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta asmens teisė, kad jo bylą viešai ir teisingai išnagrinėtų nepriklausomas teismas, teisinės valstybės ir teisingumo principai, suponuoja tokį teismo, kaip teisingumą vykdančios institucijos, modelį, kad teismas negali būti suprantamas kaip „pasyvus“ bylų proceso stebėtojas ir kad teisingumo vykdymas negali priklausyti tik nuo to, kokia medžiaga teismui yra pateikta. Teismas, siekdamas objektyviai išsamiai ištirti visas bylos aplinkybes ir nustatyti byloje tiesą, turi įgaliojimus pats atlikti proceso veiksmus arba pavesti atitinkamus veiksmus atlikti tam tikroms institucijoms (pareigūnams)“¹¹². Tokia Konstitucinio Teismo pozicija reiškia, jog šalims nesutariant dėl žalos dydžio, teismas privalo įvertinti poreikį skirti byloje teismo ekspertizę ir neturi teisės atsisakyti skirti ekspertizę argumentuodamas vien tuo, jog tokio prašymo nepareiškė nors viena iš šalių.

Taigi apibendrinant išdėstyta, darytina išvada, teismas, kaip teisingumą vykdanči institucija, nagrinėdamas bylą privalo dėti visas pastangas, kad išsiaiškintų visas bylai išspręsti ir priimti teisingą sprendimą reikalingas aplinkybes. Teismas gali skirti ekspertizę savo arba byloje dalyvaujančių asmenų iniciatyva, jeigu jam iškyla neaiškūs, specialiųjų žinių reikalaujantys klausimai. Tačiau ekspertizės skyrimas turi būti pagrįstas ne spėjimu, o teismo įsitikinimu, kad jos atlikimas yra reikalingas, tikslingas, atsižvelgiant į pagrindinį proceso tikslą – teisingai ir tinkamai išnagrinėti bylą, laikantis proceso koncentracijos ir ekonomiškumo, kooperacijos ir kitų proceso principų pusiausvyros (CPK 2 straipsnis, 7 straipsnio 1 dalis, 8, 17, 21 ir kt. straipsniai). Ekspertizės skyrimo klausimą teismas sprendžia ne tik vadovaudamasis CPK 212 straipsnyje nustatytais jos taisyklėmis, bet ir remdamasis bendraisiais teisės principais, atsižvelgdamas į šalių reikalavimus, atsikirtimus, juos pagrindžiančių įrodymų pobūdį, įvertindamas galimą

¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. sausio 15 d. nutartis civilinėje byloje „ERGO Insurance SE“ v. B. P., M. M., Nr. 3K-3-44/2015.

¹¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. sausio 10 d. nutartis civilinėje byloje M. Ž. A. v. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras ir kt., Nr. 3K-3-26/2005; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Ruoki Lietuva“ v. UAB „Laugina“, Nr. 3K-3-222/2007.

¹¹² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006. Nr. 7-254.

įtaką teisingam bylos išsprendimui. Taip pat kiekvienu konkrečiu atveju turi būti sprendžiama dėl byloje esančių įrodymų pakankamumo ir patikimumo.¹¹³

Pabrėžtina ir tai, kad LR CPK 682 straipsnis numato galimybę skirti ekspertizę ir vykdymo procese. Tačiau kadangi šis darbas neorientuotas į vykdymo procesą, tai šis aspektas plačiau nebus nagrinėjamas.

Skirdamas ekspertizę teismas privalo išsiaiškinti, kokius konkrečius klausimus būtina pateikti ekspertui. Kaip jau buvo minėta, ekspertui pateikiami klausimai turi būti susiję su jo, kaip eksperto, o ne teismo kompetencija, pavyzdžiui, automechanikos ekspertas gali nustatyti transporto priemonių gedimus, jų atsiradimo laiką ir priežastis, autoavarijos eigą, tačiau negali spręsti, kuris eismo įvykio dalyvis yra kaltas, nes šio klausimo sprendimas yra teismo kompetencija ir teismas sprendimą priima įvertinęs eksperto išvadą ir kitas byloje nustatytas aplinkybes. Kaip nurodoma Lietuvos teismo ekspertizės centro metodinėse rekomendacijose¹¹⁴, klausimai eismo įvykių ekspertui turi būti pateikiami tik tokie, kurių teismas ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas negali išspręsti be specialiųjų technikos žinių; kurie yra tikrai reikalingi eismo įvykio tyrime. Tai, kad ekspertui bus užduodama daug klausimų, tai dar nereiškia, kad tyrimas bus geresnis. Ekspertui užduodamų klausimų kiekis nevisada gali įtakoti tyrimo kokybę. Taip pat paminėtina ir tai, kad ekspertui neužduotini klausimai, kurių sprendimas nereikalauja specialių žinių.

Iš viso to darytina išvada, kad ekspertui užduodami tik tokie klausimai, kurie yra susiję su eksperto turimomis specialiomis žiniomis, išskyrus teises, kurios reikalingos išsamiam tyrimui atlikti. Klausimų formuluotės turi būti apgalvotos, aiškios ir vienareikšmiškos. Atliekant eismo įvykių ekspertizę, kaip pavyzdys užduotini klausimai gali būti tokie: koks buvo transporto priemonės greitis prieš pat įvykstant eismo įvykiui, transporto priemonių susidūrimo ar partrenkimo metu, kurioje vietoje įvyko transporto priemonių susidūrimas, ar transporto priemonės vairuotojas turėjo techninę galimybę išvengti susidūrimo, atsitrenkimo ar partrenkimo, ko pasekoje ir įvyko eismo įvykis, ar transporto priemonės vairuotojo tam tikri veiksmai techniniu požiūriu buvo priimtini toje situacijoje¹¹⁵ ir panašiai. Atliekant gaisro ekspertizę ekspertui gali būti užduodami tokie klausimai kaip: kur buvo gaisro židinys, ar pateikta (nurodyta) medžiaga gali užsidegti

---

¹¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Šilutės vandenys“ v. AB firma „Šilutės Rambynas“, Nr. 3K-3-29/2014; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje N. S. v. S. L.-T., Nr. 3K-3-80-611/2016.

¹¹⁴ Lietuvos teismo ekspertizės centras. *Eismo įvykių ekspertizė* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.ltec.lt/eismo-ivykiu-metodines>>.

¹¹⁵ Lietuvos teismo ekspertizės centras. *Eismo įvykių ekspertizė* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.ltec.lt/eismo-ivykiu-metodines>>.

savaime, kokia yra tiesioginė tiriamojo gaisro priežastis (priežastys)¹¹⁶ ir panašiai. Tai yra bendrieji klausimai. O teismas, nagrinėdamas bylą ir priimdamas atitinkamą sprendimą pats turi atsakyti į klausimus, kurie neužduotini ekspertui, pavyzdžiui, kokius Kelių eismo taisyklių reikalavimus pažeidė vairuotojas, kokius Kelių eismo taisyklių punktų reikalavimus turėjo įvykdyti eismo įvykio dalyviai, ar teisingai vairuotojas aiškina eismo įvykio aplinkybes, ar vairuotojo girtumas turėjo įtakos eismo įvykio kilimui, kada vairuotojas galėjo pamatyti pėsčiąją ar kitą kliūtį, ar automobilis buvo techniškai tvarkingas, kas kaltas dėl eismo įvykio kilimo¹¹⁷ ir panašiai.

Vadovaujantis CPK 218 straipsniu, reglamentuojančiu eksperto išvados įvertinimą, eksperto išvada teismui nėra privaloma ir bylą nagrinėjantis teisėjas ją vertina pagal savo vidinį įsitikinimą, pagrįstą visapusišku, išsamiu ir objektyviu visų byloje esančių įrodymų ištyrimu. Nors 2003 m. sausio 1 d. Lietuvos Respublikoje įsigaliojusio naujojo Civilinio proceso kodekso esme pasirinkta socialinio civilinio proceso teorija, vyraujanti daugumoje Europos valstybių, tarp jų ir Švedijoje, ko pasekoje Lietuvos teisinė sistema priartėjo prie Švedijos teisinės sistemos, tačiau Lietuvoje ir Švedijoje laisvo įrodymų vertinimo principas suprantamas skirtingai. Švedai itin liberaliai vertina įrodymų leistinumo taisykles, o Lietuvoje šių taisyklių yra griežtai laikomasi.¹¹⁸ Švedijoje įrodymų leistinumo principas reiškia, kad egzistuoja tik labai retos išimtys, kai draudžiama naudoti tam tikros rūšies įrodymus. O tai, kad įrodymai gauti neteisėtu būdu, tai dar nereiškia, jog jais nebus remiamasi teismo nagrinėjimo metu. Tačiau tai gali būti svarbu vertinant įrodymų svarbumą¹¹⁹. Lietuvoje laisvo įrodymų vertinimo principas, kaip jau buvo minėta, teismą įpareigoja vertinti visus byloje esančius įrodymus pagal savo vidinį įsitikinimą, pagrįstą visapusišku ir objektyviu aplinkybių, kurios buvo įrodinėjamos proceso metu, išnagrinėjimu. Ir jokie įrodymai teismui neturi iš anksto nustatytos galios, išskyrus LR CPK numatytas išimtis (LR CPK 185 straipsnis). Tai atsispindi ir Lietuvos teismų praktikoje¹²⁰, kurioje nebuvo pagrindo nesiremti teismo ekspertizės išvada, kaip įrodinėjimo priemone, o byloje dalyvaujantys asmenys galėjo siekti papildomos ar pakartotinės ekspertizės skyrimo, eksperto padarytų išvadų išaiškinimo. Jei nagrinėjant

¹¹⁶ Lietuvos teismo ekspertizės centras. *Gaisrų ir sprogimų atmosferų sprogimų ekspertizė* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-31]. Prieiga per internetą: <<http://www.ltec.lt/gaisru-ekspertize>>.

¹¹⁷ Lietuvos teismo ekspertizės centras. *Eismo įvykių ekspertizė* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.ltec.lt/eismo-ivykiu-metodines>> .

¹¹⁸ KOSAITĖ-ČYPIENĖ, E. *Įrodinėjimo Švedijos civiliniame procese bendrieji šaltiniai, bruožai, principai*. Jurisprudencija, 2008. Nr. 7(109), p. 77-83.

¹¹⁹ Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercinėse bylose. *Įrodymų rinkimas ir įrodymų būdas – Švedija* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-31]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/civiljustice/evidence/evidence_swe_lt.htm#III.8>.

¹²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2015 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Medicinos bankas“ v. BUAB „Liturta“, AB „Lietuvos draudimas“, UAB „Lituka“ ir Ko, UABDK „PZU Lietuva“, K.K., D.Č., V.J., P.Č ir kt., Nr. 3K-3-290-706/2015*.

bylą susiklosto tokia situacija, kad teismas nagrinėdamas bylą nesutinka su eksperto išvada, tai šis nesutikimas turi būti motyvuotas sprendime ar nutartyje (LR CPK 218 straipsnis). Tačiau darbe nagrinėtose Lietuvos Aukščiausio Teismo bylose tokių situacijų nebuvo. Kaip rodo Lietuvos teismų praktikos analizė¹²¹, teismai ekspertizę laiko patikimesniu ir objektyvesniu įrodymu nei lokalinę sąmatą. Tai patvirtina ir Lietuvos teismo ekspertizės centro tinklapyje pateikiama informacija, kad įsiteisėjusių teismo sprendimų Lietuvos teismo ekspertizės centro atžvilgiu nėra¹²².

Tęsiant mintį apie papildomą ir pakartotinę ekspertizę paminėtina, jog iš nagrinėtos teismų praktikos matyti, kad tokia ekspertizė skiriama retai. Papildomos ekspertizės skyrimo atveju teismas iš esmės sutinka su jau turima pirmine eksperto išvada, tačiau jai reikalingas papildymas, kurį atlikęs ekspertas surašo papildomos ekspertizės aktą. Pakartotinė ekspertizė skiriama kilus abejonių dėl eksperto išvados pagrįstumo ar esant prieštaravimų tarp kelių ekspertų išvadų.

Kadangi CK 217 straipsnis reglamentuoja eksperto apklausos tvarką, tad visus kilusius neaiškumus tiek teismas, tiek byloje dalyvaujantys asmenys gali išsiaiškinti eksperto apklausos metu. Tačiau kaip matyti iš nagrinėtos teismų praktikos¹²³, eksperto apklausos išsiaiškinti kilusius neaiškumus gali nepakakti. Jau vien tai, kad ekspertizė yra ilgas procesas, papildomos ar pakartotinės ekspertizės skyrimas bylos nagrinėjimo trukmę dar labiau prailgina. Minėtos bylos atveju teismo procesas nuo pirmos instancijos iki kol pasiekė kasaciją užtruko daugiau kaip dvylika metų, iš kurių teismui paskyrus vieną iš ekspertizių, atsakymo gavimas, kad paskirta įstaiga negali atlikti reikiamos ekspertizės, užtruko beveik dvejus metus.

Kitas svarbus ekspertizės, kaip savarankiškos įrodinėjimo priemonės, aspektas yra tai, jog atliktos teismo eksperizės rezultatai raštu įforminami teismo ekspertizės akte, kurio būtent tiriamojoje dalyje yra nurodomi ekspertui pateikti ištirti objektai, jų būklė ir apžiūros rezultatai, atlikti tyrimai ir jų metu naudoti metodai bei priemonės, gautų rezultatų motyvuotas įvertinimas¹²⁴. Vienoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylų¹²⁵ dėl gaisru padarytos žalos teismas vadovavosi būtent atliktos ekspertizės išvadomis, nes jos

---

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. rugsėjo 14 d. nutartis civilinėje byloje L.K. v. L.Š., tret.asm. J.Š., L.D., L.J. ir Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos, Nr. 3K-3-389-915/2016.

¹²² Lietuvos teismo ekspertizės centras. *Teismo sprendimai* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.ltec.lt/teismo-sprendimai>>.

¹²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje A. G. ir kt. v. Lietuvos valstybė, Nr. 3K-3-4/2014.

¹²⁴ Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 112-4969. 24 straipsnio 3 dalis.

¹²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje O. K. v. D. Č. v. VĮ Registru centro Vilniaus filialas, Nr. 3K-3-417/2014.

pagrįstos objektyviais duomenimis ir skaičiavimais. Ekspertai, įvertindami patalpų fizinį, funkcinį, ekonominį nusidėvėjimą tuo laikotarpiu, kai kilo gaisras, žalos dydį apskaičiuoja taikydami prarasto turto atkuriamosios vertės nustatymo metodą, t.y. apskaičiuojant, kiek kainuotų atkurti esamos (sunaikinimo ar sugadinimo metu) fizinės būklės ir esamų (sunaikinimo ar sugadinimo metu) eksploatacinių bei naudingumo savybių objektus pagal vertinimo metu taikomas darbų technologijas bei kainas. Atkūrimo kaštai šiuo atveju apima išlaidas, reikalingas atitinkamo nusidėvėjimo daiktui atkurti¹²⁶. Tais atvejais, kai sugadintas turtas neatkurtas ir dėl to nukentėjęs asmuo dar neturėjo realių išlaidų, žalos dydis apskaičiuojamas ir įrodinėjamas visais įstatymo leistiniais įrodymais (turto vertintojo pažymomis, sąmatomis, kt.) ir laikantis bendrųjų įrodinėjimo civiliniame procese taisyklių¹²⁷.

Minėtasis prarasto turto atkuriamosios vertės nustatymo ir kiti turto vertinimo metodai, reglamentuojami Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatyme¹²⁸, o pats turto vertinimas atliekamas vadovaujantis Tarptautiniuose vertinimo standartuose ir Europos vertinimo standartuose nustatytais metodais, jų taikymo procedūros ir tvarka išsamiai reglamentuojami Turto ir verslo vertinimo metodikoje¹²⁹. Minėta metodika vadovujamasi ir nuostolių nustatymo tikslu, kuris yra būtinas įrodinėjant žalą turtui bei nustatant konkretų padarytos žalos dydį. Pagal metodiką toks vertinimas gali būti tiek privalomas, tiek neprivalomas (tik kai to pageidauja užsakovas). Atliekant vertinimą nuostolių nustatymo tikslu gali būti nustatoma rinkos, atkūriamoji arba kita vertė, kuri reglamentuojama Tarptautiniuose arba Europos vertinimo standartuose. Remiantis minėta Turto ir verslo vertinimo metodika turto vertinimas gali būti atliekamas šiais metodais:

---

¹²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje O. K. v. D. Č. v. VĮ Registrų centro Vilniaus filialas, Nr. 3K-3-417/2014; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. sausio 15 d. nutartis civilinėje byloje „ERGO Insurance SE“ v. B. P., M. M., Nr. 3K-3-44/2015.

¹²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2001 m. rugsėjo 19 d. nutartis civilinėje byloje R. A. ir kt. v. J. D. B., Nr. 3K-3-763/2001; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje V. B. v. V. R. N., Nr. 3K-3-166/2009; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje V. K. v. G. R., Nr. 3K-3-215/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. sausio 15 d. nutartis civilinėje byloje „ERGO Insurance SE“ v. B. P., M. M., Nr. 3K-3-44/2015.

¹²⁸ Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 52-1672.

¹²⁹ Lietuvos Respublikos finansų ministro 2012 m. balandžio 27 d. įsakymas Nr. 1K-159 „Dėl turto ir verslo vertinimo metodikos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 50-2502; Lietuvos Respublikos finansų ministro 2013 m. gegužės 31 d. įsakymas „Dėl finansų ministro 2012 m. balandžio 27 d. įsakymo Nr. 1K-159 „Dėl turto ir verslo vertinimo metodikos patvirtinimo“ pakeitimo. *Valstybės žinios*, 2013-06-06, Nr. 59-2952.

- lyginamuoju metodu, kuriuo nustatoma turto rinkos vertė, vertinamas turtas palyginamas su analogišku arba panašiu turtu, kurių sandorių kainos yra žinomos turto vertintojui. Taikant šį metodą surenkama informacija apie nemažiau kaip tris per paskutinius dvylika mėnesių įvykusių analogiško arba panašaus turto sandorių kainas ir įvertinami vertinamo turto ir analogiško arba panašaus turto, su kuriuo lyginamas vertinamas turtas, skirtumai bei daromos (jei yra būtinos) analogiško arba panašaus turto sandorių kainų pataisos laiko, vietos, kitų sąlygų, išreiškiančių vertinamo turto analogiško arba panašaus turto skirtumus, požiūriu; gal pažymėta tekstą ištrinti????
- išlaidų (kaštų) metodu nustatoma atkuriamoji turto vertė. Šio metodo esmė yra prielaida, kad kaina, kurią pirkėjas rinkoje mokėtų už vertinamą turtą, jeigu tam poveikio neturėtų tokie veiksniai kaip laikas, rizika ir kita, būtų ne didesnė nei analogiško turto įsigijimo, pagaminimo, atkūrimo, atgaminimo, atstatymo (įrengimo) kaina. Šis metodas taikomas apskaičiuojant specialios paskirties ar retai rinkoje parduodamų objektų vertę, kai lyginamuoju metodu ar pajamų metodu turto rinkos vertės nustatyti neįmanoma. Esant tokioms aplinkybėms, šiuo metodu nustatyta atkuriamoji turto vertė laikoma turto rinkos verte. Remiantis šiuo metodu turto vertė nustatoma dviem etapais:
  - nustatomos vertinamo turto sukūrimo (statybos ar panašios) sąnaudos;
  - nustatomas vertinamo turto nuvertėjimas (fizinis ir (arba) funkcinis, ir (arba) ekonominis).

Minėtuose etapuose yra naudojami tam tikri skaičiavimo būdai, kurie šiame darbe plačiau neanalizuojami, nes jie nėra darbo objektas;

- pajamų metodu, kuriuo nustatoma rinkos vertė. Šio metodo esmė – turto teikiamos naudos – grynujų būsimųjų pinigų srautų perskaičiavimas į turto vertę. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog šiuo metodu vertinamas tik tas turtas, kuris duoda ar gali duoti pajamas. Remiantis šiuo metodu taip pat yra atliekami tam tikri skaičiavimai, tačiau jie šiame darbe taip pat plačiau nėra analizuojami, nes jie nėra darbo objektas;
- prieš tai minėtų trijų metodų derinimu.

Iš Lietuvos teismų praktikos matyti, kad teismai įrodinėjimo priemone taip pat laiko Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos Gaisrinių tyrimo centro (toliau – Gaisrinių tyrimų centras) ekspertinio pobūdžio rašytinius aktus. Šios įstaigos paskirtis – pagal kompetenciją vykdyti gaisrų, ekstremaliųjų įvykių ir ekstremaliųjų situacijų prevenciją naudojant specialiąsias žinias, atlikti ekspertizes,

ekspertinius tyrimus, atitikties įvertinimą ir gaisrinius bandymus bei tyrimus¹³⁰. Tačiau vienoje iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylų¹³¹ Priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos pažyma nelaikytina ekspertize, o tiesiog jau minėtu rašytiniu aktu, kuris pagal savo prigimtį yra ekspertinio pobūdžio.

Apibendrinant išdėstyta ir grįžtant prie minėtosios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylos, tokia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicija atitinka ir ankstesnę šio teismo praktiką, kuri buvo formuluojama dar iki 2003 m. įsigaliojant naujam Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksui. Minimoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje konstatuojama, kad „teisminio nagrinėjimo eigoje gali būti naudojami kaip įrodymai rašytiniai aktai, kurie pagal savo prigimtį yra ekspertinio pobūdžio – gaunami atlikus tam reikalingus tyrimus ir pritaikius specialiąsias žinias. Tai turto vertinimo, defektų nustatymo <...> ar kitokie aktai, kurie yra surašyti atitinkamą kvalifikaciją turinčių asmenų po ištyrimo“¹³².

Tiek jau minėtas Lietuvos teismo ekspertizų centras, tiek Gaisrinių tyrimų centras atlieka teismų pavedamas ekspertizes. Tačiau Gaisrinių tyrimų centre Ekspertizų skyriuje taip pat atliekamos jau minėtosios ekspertizės, neturinčios teismo ekspertizės statuso¹³³.

Skirtingai nei Gaisrinių tyrimų centras, Lietuvos teismo ekspertizės centras, kuris taip pat atlieka gaisrų ekspertizes, viešojoje erdvėje, t.y. oficialiame tinklapyje¹³⁴, pateikia atliekamų ekspertizų metodikas (metodines rekomendacijas). Kadangi Lietuvos teismo ekspertizės centro atliekamos ekspertizės tiek pagal teisėjo ir teismo nutartį, tiek pagal užduotį atlikti specialisto tyrimą, niekuo nesiskiria, todėl šios rekomendacijos yra taikytinos abiem atvejais.

Nors gaisro priežasties ir kitų gaisro aplinkybių nustatymas aktualesnis baudžiamajame procese atliekant ikiteisminį tyrimą, tačiau gaisro aplinkybės yra neatsietinos nuo turtinės žalos (nuostolio) padarymo. Lietuvos teismo ekspertizės centras nurodo, jog gaisrų eksperto kompetencija yra tiesioginės gaisro priežasties nustatymas, todėl gaisro ekspertas netiria ir nedaro išvadų dėl gaisro sukėlimo tikslų, motyvų, kaltės

---

¹³⁰ Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos Gaisrinių tyrimų centras. *Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos Gaisrinių tyrimų centro nuostatai* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.gtcentras.lt/nuostatai>>.

¹³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2014 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje E. S. v. I. L., Nr. 3K-3-241/2014*.

¹³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2001 m. gegužės 9 d. nutartis civilinėje byloje J.V. v. UADB „Baticums draudimas“, Nr. 3K-3-549/2001*.

¹³³ Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos Gaisrinių tyrimų centras. *Atliekamos ekspertizės* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.gtcentras.lt/atliekamos-ekspertizes>>.

¹³⁴ Lietuvos teismo ekspertizės centras. *Gaisrų ir sprogimų atmosferų sprogimų ekspertizė* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-31]. Prieiga per internetą: <<http://www.ltec.lt/gaisru-ekspertize>> .

formų ir panašiai¹³⁵. Tokių klausimų tyrimas ir išvadų darymas yra ne gaisro eksperto, o ikiteisminio tyrimo pareigūno kompetencija.

Dar vienas svarbus eksperto išvados, kaip savarankiškos įrodinėjimo priemonės, aspektas yra tai, kad ekspertas nepraneša kokių nors faktinių duomenų, reikalingų bylai išspręsti. Ekspertas byloje surinktus faktus analizuoja ir aiškina juos remdamasis savo turimomis specialiomis žiniomis.¹³⁶ Būtent dėl šios priežasties yra labai svarbu ne tik užduoti tikslus, apgalvotus, aiškius, vienareikšmiškus ir eksperto kompetenciją atitinkančius klausimus, bet ir pateikti visus byloje esamus surinktus duomenis teisingam ir išsamiam ekspertui tyrimui atlikti ir išvadai pateikti. Tai kaip pagrindinę sąlygą nurodo ir Lietuvos teismo ekspertizės centras gaisrų ekspertizės metodinėse rekomendacijose: „pagrindinė sąlyga, kad klausimai būtų eksperto išspręsti, yra medžiagos su pakankamais pradiniais duomenimis pateikimas, duomenų šaltinių pobūdis esminės reikšmės šiuo atveju neturi“¹³⁷. Taigi atliekant, pavyzdžiui, gaisro ekspertizės tyrimą, medžiaga su pakankamais pradiniais duomenimis būtų galima laikyti:

- bylos medžiaga ir įvairūs dokumentai, iš kurių ekspertas išsirenka ekspertiniam tyrimui reikalingus pradinius duomenis. Tai gali būti ir kopijos, tačiau jos turi būti kokybiškos, o nuotraukas (jei tokios yra) geriausia pateikti ir skaitmeninėse laikmenose;
- nors daugelį tokių materialių objektų su tyrimui reikšmingais požymiais ir pėdsakais kaip laidai ar prietaisai su avarinio darbo režimo, kaitimo, suirimo, lydymosi ar degių skysčių požymiais (pėdsakais) tiria kitų ekspertizių rūšių ekspertai, tačiau jų nustatyti duomenys yra gaisrų ekspertizės pradiniai duomenys;
- nors tokių tyrimo objektų kaip pati įvykio vieta, pastatai, stambūs technologiniai įrenginiai, transporto priemonės į Lietuvos teismo ekspertizės centro laboratoriją pristatyti neįmanoma, tačiau jų tyrimas gali būti atliekamas ir jų buvimo vietoje, nors toks tyrimo rezultatyvumas yra žymiai mažesnis nei jis būtų atliekamas laboratorinėse sąlygose. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad tokių tyrimo objektų atvaizdai (nuotraukos, vaizdo įrašai, schemas, planai brėžiniai ir panašiai) taip pat pageidautini, o jų tyrimas gali būti atliekamas jų buvimo vietoje;

---

¹³⁵ Lietuvos teismo ekspertizės centras. *Gaisrų ir sprogiųjų atmosferų sprogiųjų ekspertizė* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-31]. Prieiga per internetą: <<http://www.ltec.lt/gaisru-ekspertize>>.

¹³⁶ DRIUKAS, A., VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. T. 2. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 676.

¹³⁷ Lietuvos teismo ekspertizės centras. *Gaisrų ir sprogiųjų atmosferų sprogiųjų ekspertizė* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-31]. Prieiga per internetą: <<http://www.ltec.lt/gaisru-ekspertize>>.

- gaisro metu sunaikintų ar sugadintų materialių daiktų analogai.¹³⁸

Pažymėtina, kad eksperto išvados kokybiškumą (kategoriškumą) gaisro ekspertizės tyrime sąlygoja būtent įvykio vietos duomenų išsamumas. O ištyrus tam tikrą iš įvykio vietos materialų objektą ekspertas gali nustatyti tik galimybę kilti gaisrui, o ar ta galimybė buvo realizuota, bus galima daryti išvadą tik nustatčius gaisro židinio ir ištyrus gaisro priežasties versijas.

Apibendrinant šioje darbo dalyje nagrinėtą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, konstatuotina, kad šalys ne visada tinkamai naudojasi savo procesinėmis teisėmis ir pareigomis, t.y. neišnaudoja visų galimybių teikti paaiškinimus apie bylos aplinkybes ir prašymus teismui, kaip pavyzdžiui, ekspertizės skyrimui. Kadangi bylos šalys yra tiesiogiai suinteresuotos bylos baigtimi, kai kuriais atvejais joms trūksta aktyvumo procese. Tokie procesiniai veiksmai, kaip pavyzdžiui, ekspertizės skyrimas, teismo neįpareigoja primygtinai ją skirti, ir jei šalys nepasinaudoja savo procesine teise prašyti teismo skirti ekspertizę, procese praranda svarbią įrodinėjimo priemonę. Tačiau bylą nagrinėjantis teismas, nors tokios pareigos ir neturi, bet turi įstatymo numatytą teisę, matydamas poreikį išsiaiškinti visas bylai reikšmingas aplinkybes ir siekdamas priimti teisingą sprendimą, inicijuoti pats reikiamų įrodymų rinkimą pasinaudodamas įstatymo numatytomis ir leistinomis įrodinėjimo priemonėmis.

2.5. Kitos įrodinėjimo priemonės

Kiti įrodymai, o tiksliau – įrodinėjimo priemonės, tokios kaip nuotraukos, vaizdo ir garso įrašai, nagrinėtoje teismų praktikoje sutinkamos daug rečiau nei jau nagrinėtosios.

Iš esmės nuotraukų, vaizdo ir garso įrašų kaip įrodinėjimo priemonių procesinės pateikimo taisyklės yra analogiškos rašytinių ir daiktinių įrodymų pateikimo taisyklėms – nuotraukos, vaizdo ir garso įrašai yra tiriami teismo posėdyje (CPK 220 straipsnio 1 dalis). Svarbiausias jų pateikimo reikalavimas – šių įrodymų gavimas nepažeidžiant įstatymo reikalavimų. Pabrėžtina, kad nors CPK 220 straipsnis tiesiogiai nereglamentuoja nuotraukų, vaizdo ir garso įrašų gavimo ir pateikimo teismui reikalavimų, tačiau šį reikalavimą pabrėžė Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas dar 1997 metų nutarime¹³⁹. Šios pozicijos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas nuosekliai laikosi ir 2004 metų

---

¹³⁸ Lietuvos teismo ekspertizės centras. *Gaisrų ir sprogiųjų atmosferų sprogiųjų ekspertizė* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-31]. Prieiga per internetą: <<http://www.ltec.lt/gaisru-ekspertize>>.

¹³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1997 m. birželio 13 d. nutarimas Nr. 5 „Dėl įstatymų, reguliuojančių teismo sprendimo priėmimo ir išdėstymo tvarką, taikymo teismų praktikoje“ // Teismų praktika. Nr. 7, p.15.

apžvalgoje¹⁴⁰ bei nutarime¹⁴¹. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas minėtame kontekste įstatymą turi omenyje Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22, 24 straipsnius, Visuomenės informavimo įstatymą¹⁴², LR CK 2.22-2.23 straipsnius ir kitus įstatymus, saugančius asmens neturtines teises ir vertybes.

Teismas, atsisakydamas laikyti įrodymais nuotraukas, vaizdo bei garso įrašus, privalo tai motyvuoti savo sprendime. O jei šiomis įrodinėjimo priemonėmis gautų įrodymų leistinumą ginčija byloje dalyvaujantis asmuo, teismas kiekvienu konkrečiu atveju privalo tirti ginčijamus įrodymus, nuotraukų, garso bei vaizdo įrašų padarymo aplinkybes, ir įvertinti, ar šiomis įrodinėjimo priemonėmis gauti įrodymai konkrečioje byloje gali būti pripažinti leistiniais.¹⁴³

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad tokiose bylose, kuriose pagal įstatymą teismas privalo aktyviai veikti *ex officio* (pavyzdžiui, šeimos, darbo, ypatingosios teisenos, bankroto, restruktūrizavimo ir t.t.), teismas pats savo iniciatyva ir tiria bei vertina, ar bylose esantys nuotraukos, vaizdo bei garso įrašai yra padaryti nepažeidžiant įstatymų. O visose kitose bylose, tarp jų ir turinės žalos įrodinėjime, ši našta tenka byloje dalyvaujantiems asmenims.

Iš nagrinėtos teismų praktikos matyti, jog ši įrodinėjimo priemonė naudojama po gaisro kilusiems nuostoliams pagrįsti (pavyzdžiui, byloje kartu su kitais įrodymais pateikiamos sudegusio gyvenamojo namo nuotraukos¹⁴⁴). Darytina išvada, kad nuotraukos, vaizdo ir garso įrašai dažniau yra kaip sudedamoji kitų įrodymų dalis, pavyzdžiui, įrašymo priemonėmis vaizdai ir garsai laikomi sudedamąja antstolio faktinių aplinkybių konstatavimo protokolo dalimi¹⁴⁵.

---

¹⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr. 51 patvirtinta Lietuvos Respublikos Teismų praktika, taikant Civilinio proceso kodekso normas, reglamentuojančias įrodinėjimą, apžvalga // Teismų praktika. Nr. 22.

¹⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 51 „Dėl Civilinio proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje // Teismų praktika. Nr. 22.

¹⁴² Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 71-1706.

¹⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr. 51 patvirtinta Lietuvos Respublikos Teismų praktika, taikant Civilinio proceso kodekso normas, reglamentuojančias įrodinėjimą, apžvalga // Teismų praktika. Nr. 22.

¹⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje E. S. v. I. L., Nr. 3K-3-241/2014.

¹⁴⁵ Lietuvos antstolių rūmai. Konsultacijos [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-03-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.antstoliurumai.lt/index.php/pageid/1024/articlepage/0/articleid/2947>>.

2.6. Įrodinėjimo priemonių leistinumasis ir pakankamumas

Nors 2003 m. sausio 1 d. Lietuvos Respublikoje įsigaliojusio naujojo Civilinio proceso kodekso esmė pasirinkta socialinio civilinio proceso teorija, ko pasekoje Lietuvos teisinė sistema priartėjo prie Švedijos teisinės sistemos, tačiau Lietuvoje ir Švedijoje laisvo įrodymų vertinimo principas suprantamas skirtingai. Švedai itin liberaliai vertina įrodymų leistinumą taisyklės, o Lietuvoje šių taisyklių yra griežtai laikomasi.¹⁴⁶ Švedijoje įrodymų leistinumą principas reiškia, kad egzistuoja tik labai retos išimtys, kai draudžiama naudoti tam tikros rūšies įrodymus. O jei įrodymai yra gauti neteisėtu būdu, tai dar nereiškia, jog jais nebus remiamasi teismo nagrinėjimo metu. Tačiau tai gali būti svarbu vertinant įrodymų svarbumą¹⁴⁷. Dar kartą atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvoje laisvo įrodymų vertinimo principas, kaip jau buvo minėta, teismą įpareigoja vertinti visus byloje esančius įrodymus pagal savo vidinį įsitikinimą, pagrįstą visapusišku ir objektyviu aplinkybių, kurios buvo įrodinėjamos proceso metu, išnagrinėjimu. Ir jokie įrodymai teismui neturi iš anksto nustatytos galios, išskyrus LR CPK numatytas išimtis (LR CPK 185 straipsnis).

Įrodinėjimo priemonių leistinumą galima apibūdinti kaip vieną iš įrodymų požymių. Tačiau labai svarbu atskirti tai, kad įrodinėjimo priemonių leistinumasis susijęs ne su įrodymų turiniu, o su jų procesine išraiška¹⁴⁸.

Civilio proceso teisės vadovelyje¹⁴⁹ išskiriami šie įrodinėjimo priemonių leistinumą požymiai-aspektai:

- įrodymu gali būti laikoma tik iš įstatyme numatyto šaltinio ar įrodinėjimo priemonės gauta informacija; tačiau nors ir susijusi su bylos aplinkybėmis, iš kitų šaltinių gauta informacija negali būti laikoma įrodymu. Daugiausia dėmesio reikia atkreipti į įrodinėjimo priemonių gavimo tvarką ir procedūrą, nes įrodinėjimo priemonės gautas pažeidžiant, pavyzdžiui, asmens teisę į privatų gyvenimą, teismas privalėtų atsisakyti priimti ir jas tirti. Svarbu pabrėžti, jog iki 1994 m. vaizdo, garso įrašai, nuotraukos, fonogramos, filmai nebuvo laikomi įrodinėjimo priemonėmis civiliniame procese¹⁵⁰.

¹⁴⁶ KOSAITĖ-ČYPIENĖ, E. *Įrodinėjimo Švedijos civiliniame procese bendrieji šaltiniai, bruožai, principai*. Jurisprudencija, 2008. Nr. 7(109), p. 77-83.

¹⁴⁷ Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercinėse bylose. *Įrodymų rinkimas ir įrodymų būdas – Švedija* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-31]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/civiljustice/evidence/evidence_swe_lt.htm#III.8>.

¹⁴⁸ MIKELĖNIENĖ, D., MIKELĖNAS, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia, 1999, p. 453.

¹⁴⁹ MIKELĖNIENĖ, D., MIKELĖNAS, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia, 1999, p. 453-458.

¹⁵⁰ MIKELĖNIENĖ, D., MIKELĖNAS, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia, 1999, p. 454.

Pagal Elektroninio parašo įstatymo¹⁵¹ 8 straipsnio 1 dalį saugus elektroninis parašas, sukurtas saugia parašo formavimo įranga ir patvirtintas galiojančiu kvalifikuotu sertifikatu, elektroniniams duomenims turi tokią pat teisinę galią kaip ir parašas rašytiniuose dokumentuose ir yra leistinas kaip įrodinėjimo priemonė teisme. Taigi, viena vertus, įstatymas negali atsilikti nuo technikos pažangos, nes jų atsisakius gerokai sumažėtų galimybių nustatyti bylai reikšmingas aplinkybes. O kita vertus, leidimas neribotai naudoti technines priemones gali turėti ir neigiamų pasekmių. Todėl, reikėtų remtis laisvo įrodymų vertinimo principu ir pripažinti teismo teisę savo nuožiūra spręsti, ar konkrečiu atveju šiuolaikinėmis technologijomis užfiksuota informacija yra įrodymas ar ne¹⁵²;

- bylos aplinkybės, kurios pagal įstatymus turi būti patvirtintos tam tikromis įrodinėjimo priemonėmis, negali būti patvirtintos jokiais kitomis įrodinėjimo priemonėmis (CPK 177 straipsnio 3 dalis);
- tam tikroms aplinkybėms nustatyti galimi tik atitinkami rašytiniai įrodymai ar kitos įrodinėjimo priemonės;
- įstatyme nurodytų faktų įrodinėjimas tam tikromis, įstatymo nustatytomis įrodinėjimo priemonėmis vadinamas įrodinėjimu remiantis būtiniais įrodymais. Taigi teismo sprendimas, kurio jis nepagrindžia būtinomis įrodinėjimo priemonėmis, turi būti panaikintas, nes yra neteisėtas ir nepagrįstas. Tačiau reikalavimas remtis būtinomis įrodinėjimo priemonėmis nedraudžia remtis kitomis įrodinėjimo priemonėmis ir teismas, tirdamas papildomus įrodymus gali patikrinti, ar būtini įrodymai tikrai patvirtina įrodinėjamus faktus.

Nagrinėtoje Lietuvos teismų praktikoje¹⁵³ matyti, kad įrodymų leistinumo klausimas buvo keliamas dėl nepasirašyto įmonės balanso sprendžiant jo įrodomąją reikšmę byloje. Nors nepasirašytas įmonės balansas ir neatitinka įmonės finansiniam dokumentui keliamų reikalavimų, tačiau Lietuvos teismų praktikoje jis gali turėti įrodomąją reikšmę byloje tam tikroms aplinkybėms pagrįsti. Taip pat ir balanso projektas yra leistinas įrodinėjimo procese. Naujesnėje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje¹⁵⁴ toliau nuosekliai laikomasi išplėtotos praktikos, kad patvirtintas įmonės balansas yra tinkama ir leistina įrodinėjimo priemonė, tačiau ją vertinant privalu

---

¹⁵¹ Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 61-1827.

¹⁵² MIKELĖNIENĖ, D., MIKELĖNAS, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia, 1999, p. 454-455.

¹⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Premium konsultacijos“ v. R. T. ir kt., Nr. 3K-3-14/2013.

¹⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „MES Gruppen“ v. R. I., Nr. 3K-3-276-248/2016.

vadovautis įrodymų visumos taisykle. Šiuo atveju tai yra būtina vien dėl to, kad balanse nurodyta turto vertė ne visada atspindi rinkos vertę, vėlesnį turto vertės pokytį, susijusį su turto nusidėvėjimu, sugedimu, pagerinimu ar ekonomine situacija¹⁵⁵. Lietuvos teismų praktikos analizė rodo, jog vis dėlto esti atvejų, kai ieškovas negali remtis įmonės balansu, kaip žalos įrodymu¹⁵⁶. Tokia situacija susiklosto tada, kai įmonės balansas sudarytas neįtraukiant į apskaitą daiktų (turto), dėl kurių nesurašyti nurašymo aktai. Tai konstatavo ne tik Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, bet nurodė ir ekspertas atliktos ekspertizės akte bei įmonei buhalterines apskaitos paslaugas teikiančios įmonės atstovas.

Teismų praktikoje¹⁵⁷ taip pat kaip leistinas įrodymas pripažįstamas turto perdavimo aktas, kuris neatitinka tokiam dokumentui nustatytų reikalavimų. Tačiau tokio dokumento pagrindu duomenys į buhalterinę apskaitą negali būti įtraukiami, bet teismo procese kitų įrodymų visumoje jis gali būti vertinamas nustatant faktinį turto likutį.

Darbe atlikta teismų praktikos analizė rodo, jog teismai, priimdami sprendimus, vadovaujasi įrodymų visumos taisykle (CPK 185 straipsnis), įrodymus vertina tik remdamiesi bylos medžiaga, kuri yra surinkta ir išnagrinėta vykstant teisminiam procesui, pavyzdžiui, automobiliui padaryta žala ir nuostoliai įrodinėjami remiantis ne viena įrodinėjimo priemone: šalių ir trečiųjų asmenų paaiškinimais, rašytiniais įrodymais (PVM sąskaita faktūra, eismo įvykio schema, patrulinių apžiūrų žurnalų duomenimis, pažyma apie meteorologines sąlygas), eksperto išvada. Tokia įrodymų gausa teismams neleidžia abejoti padarytos žalos faktu ir tai dar kartą įrodo, kad jei byloje būtų remtasi tik vienu įrodymu, patvirtinančiu žalos dydį ir faktą, pavyzdžiui, remonto įmonės darbuotojo paaiškinimais, bylą nagrinėjantis teismas galėtų pagrįstai abejoti PVM sąskaitoje faktūroje pateikta automobilio remonto kaina. Tačiau tokioje situacijoje teismai vadovaudamiesi įrodymų visumos taisykle ir remdamiesi byloje pateiktų įrodymų gausa, neturi pagrindo abejoti nei žalos padarymo faktu, nei jos dydžiu¹⁵⁸. Tačiau ne visos turtinės žalos bylos pasižymi tokia įrodymų gausa ir pakankamumu. Pavyzdžiui, neįtraukus į bylą kitos sandorio šalies ir nesant jos paaiškinimų apie automobilio įsigijimą, vienos šalies paaiškinimai ir liudytojų parodymai apie automobilio pardavimą gali būti vertinami kaip nepakankami išvadai, kad automobilio savininkas yra kitas

---

¹⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. kovo 27 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Autoangaras“ v. E. M., Nr. 3K-3-166-421/2015; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Klaipėdos motorai“ v. I. V. ir kt., Nr. 3K-3-349-415/2015.

¹⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „MES Gruppen“ v. R. I., Nr. 3K-3-276-248/2016.

¹⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „MES Gruppen“ v. R. I., Nr. 3K-3-276-248/2016.

¹⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegija. 2014 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje AB If P&C Insurance AS v. VĮ „Automagistralė“, Nr. 3K-7-57/2014.

asmuo, padaryti¹⁵⁹; kitas pavyzdys – meteorologijos stoties ir kiti viešai skelbiami duomenys nėra pakankami vėjo pripažinimui nenugalima jėga kaip aplinkybe atleidžiančia nuo civilinės atsakomybės¹⁶⁰

Pagrįstai galima teigti, jog, visų pirma, įrodymai yra vertinami byloje dalyvaujančių asmenų, kai vyksta teismo procesas, o kitas įrodymų vertinimo etapas vyksta sprendimų priėmimo kambaryje, kai teismas galutinai vertina visus byloje esančius įrodymus. Vadovaujantis įrodymų visumos taisykle, tinkamai neišnagrinėjus ir nenustačius padarytos žalos fakto ir dydžio, nėra galimybės spręsti dėl atsakovo/-ų veiksmų teisėtumo (neteisėtumo), žalos ir atitinkamų veiksmų priežastinio ryšio bei jų kaltės. Tai rodo, jog visos aplinkybės byloje turi būti nustatomos, tiriamos ir vertinamos kompleksiškai, pavyzdžiui, tais atvejais, kai sugadintas turtas neatkurtas ir dėl to nukentėjęs asmuo dar neturėjo realių išlaidų, žalos dydis apskaičiuojamas ir įrodinėjamas visais įstatymo leistiniais įrodymais (turto vertintojo pažymomis, sąmatomis ir kt.) laikantis bendrųjų įrodinėjimo civiliniame procese taisyklių. Be to, vertindamas įrodymus, teismas turi įsitikinti, ar pakanka įrodymų reikšmingoms bylos aplinkybėms nustatyti, ar byloje esantys įrodymai turi ryšį su įrodinėjimo dalyku, ar jie yra būtini ir patikimi, įvertinti kiekvieną įrodymą atskirai ir tuo pačiu vertinti įrodymus visumoje¹⁶¹.

Baigiant įrodinėjimo priemonių ir jų leistinumą nagrinėjimą, galima daryti išvadą, kad nagrinėtoje Lietuvos teismų praktikoje vadovaujama tik tomis įrodinėjimo priemonėmis, kurios reglamentuojamos Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse. Tačiau, konstatuotina, kad vienoje iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėtų bylų¹⁶² žemesnės instancijos teismai pažeidė įrodymų leistinumą taisyklę – nepagrįstai rėmėsi liudytojų parodymais, nors šalys ir nesilaikė įstatymo imperatyviai nustatytos rašytinės sandorio formos.

Apibendrinant nagrinėtą Lietuvos teismų praktiką, darytina pagrįsta išvada, jog laisvo įrodymų vertinimo principas Lietuvos teismus įpareigoja vertinti visus byloje esančius įrodymus pagal savo vidinį įsitikinimą, pagrįstą visapusišku ir objektyviu aplinkybių, kurios buvo įrodinėjamos proceso metu, išnagrinėjimu. Jei ir pasitaiko atvejų,

¹⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegija. 2010 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Lietuvos Respublikos transporto priemonių draudikų biuras v. V. D., Nr. 3K-7-300/2010.

¹⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. liepos 26 d. nutartis civilinėje byloje B.Š. v. E.I., Nr. 3K-3-381/2012.

¹⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje V.P. v. UAB „Pabradė“, Nr. 3K-3-296/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. rugsėjo 14 d. nutartis civilinėje byloje L.K. v. L.Š., tret.asm. J.Š., L.D., L.J. ir Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos, Nr. 3K-3-389-915/2016.

¹⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje A.K. v. S.G., Nr. 3K-3-351/2013.

kai žemesnės instancijos teismai tai „pamiršta“, tai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, priimdamas galutinį sprendimą pabrėžia laisvo įrodymų vertinimo principo turinį ir jo svarbą.

IŠVADOS

1. Vien tik šalių, trečiųjų asmenų ar liudytojų parodymai Lietuvos teismų praktikos turtinės žalos bylose nėra laikomi kaip pakankami įrodymai remiantis tuo, jog tiek šalys, tiek tretieji asmenys yra tie įrodymų šaltiniai, kurie turi teisinį suinteresuotumą bylos baigtimi ir siekia sau palankaus sprendimo. Nors liudytojas kaip įrodymų šaltinis neturi teisinio suinteresuotumo bylos baigtimi, tačiau vien ši įrodinėjimo priemonė nėra laikoma kaip pakankama remiantis tuo, jog liudytojas, taip pat kaip ir šalys bei tretieji asmenys, turi teisę nekomentuoti tų bylos aplinkybių, kurios jiems yra nenaudingos.
2. Nors CPK antstolio faktinių aplinkybių konstatavimo protokolui kaip oficialiam rašytiniam įrodymui suteikiama didesnė įrodomoji galia prieš privačius rašytinius įrodymus, tačiau Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos turtinės žalos bylose akcentuojama, jog būtent šiam įrodymui didesnė įrodomoji galia suteikiama tik tuo atveju, jei antstolis faktą nustato teismo pavedimu. Kitais atvejais tai bus vertinama kaip rašytinis įrodymas, kuris kartu su kitais įrodymais tik patvirtina arba paneigia tam tikrų aplinkybių egzistavimą.
3. Apžiūrų protokolas, darbo autoriaus nuomone, vertintinas kaip labiausiai neekonomiška ir neracionali įrodinėjimo priemonė. Viena vertus, teismas turėti stengtis savo išvadas grįsti daugiausia pirminiais šaltiniais, tačiau kita vertus, abejotina, ar tikslingas yra visos teismo sudėties, dalyvaujančių byloje asmenų dalyvavimas apžiūroje, kurios teisingam įvertinimui gali būti reikalingos specialiosios žinios. Darbo autoriaus nuomone, teismas, prieš paskirdamas daiktinių ar rašytinių įrodymų apžiūrą turėtų gerai pasverti, ar ši įrodinėjimo priemonė konkrečioje situacijoje bus ekonomiškai ir racionaliai turint omenyje, kad apžiūros metu gauti duomenys dažnai tampa pagrindu atlikti ekspertizę, be to, civiliniame procese teismas vietoj apžiūros gali pasitelkti kitas įrodinėjimo priemones būtinai informacijai gauti.
4. Eksperto išvada Lietuvos teismų praktikos turtinės žalos bylose yra viena labiausiai vertinamų įrodinėjimo priemonių, iš esmės nenuginčijama ir teismui neprivaloma. Kaip rodo teismų praktikos analizė, ekspertizė nėra visagalė. Teismų praktikoje yra bylų, kai pagal ekspertizei pateiktus dokumentus ekspertas negali nustatyti padarytos turtinės žalos dydžio.
5. Nuotraukos, vaizdo bei garso įrašai nagrinėtose Lietuvos teismų praktikos turtinės žalos bylose naudojami rečiausiai, dažniau yra kaip sudedamoji kitų įrodymų dalis,

pavyzdžiui, įrašymo priemonėmis vaizdai ir garsai laikomi sudedamąja antstolio faktinių aplinkybių konstatavimo protokolo dalimi. Svarbiausias jų pateikimo reikalavimas – leistinumai.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

I. Teisės norminiai aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.
4. Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 53-2042.
5. Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 61-1827.
6. Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 112-4969.
7. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 46-851.
8. Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 56-1977.
9. Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 52-1672.
10. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 66-2130.
11. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 71-1706.
12. Lietuvos Respublikos finansų ministro 2012 m. balandžio 27 d. įsakymas Nr. 1K-159 „Dėl turto ir verslo vertinimo metodikos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 50-2502.
13. Lietuvos Respublikos finansų ministro 2013 m. gegužės 31 d. įsakymas „Dėl finansų ministro 2012 m. balandžio 27 d. įsakymo Nr. 1K-159 „Dėl turto ir verslo vertinimo metodikos patvirtinimo“ pakeitimo. *Valstybės žinios*, 2013, Nr. 59-2952.
14. Lietuvos Respublikos susisiekimo ministro ir Lietuvos Respublikos finansų ministro 2000 m. balandžio 17 d. įsakymas Nr. 120/ 2000 m. balandžio 14 d. Nr.

101 „Dėl kelių transporto priemonių vertės nustatymo tvarkos ir kelių transporto priemonių vertinimo instrukcijos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2000, Nr.33-946.

II. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo doktrina:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 42-1345.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. rugsėjo 19 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 80-2423.
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. sausio 24 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 10-366.
4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 181-6708.
5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 1-7.
6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 102-3957, atitaisymas – 2006 m. lapkričio 25 d., Nr. 127, atitaisymas – 2006 m. Gruodžio 16 d., Nr. 137.
7. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254.
8. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. gruodžio 8 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2012-12-08, Nr. 142-7341.
9. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. gruodžio 6 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2013-12-10, Nr. 126-6421.

III. Specialioji literatūra:

1. ABRAMAVIČIUS, A., MIKELĖNAS, V. *Autotransporto priemonių valdymo teisė*, Registrų centras, 2010.
2. DRIUKAS, A., VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. T. 2. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006.
3. GILLES, P. *Hinterfragung des Generalthemas aus deutscher Sicht*. Iš: *Tarptautinės mokslinės praktinės konferencijos „Šiuolaikinės civilinio proceso teisės paskirtis“*, skirtos profesoriaus dr. Stasio Vėlyvio 70 metų jubiliejui paminėti, vykusios 2008 06 05–06, Vilniuje, mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: VĮ Registrų centro Teisinės informacijos departamentas, 2008.
4. JONAITIS, M. *Romėnų privatinės teisės įtaka šiuolaikinei civilinei ir civilinio proceso teisei*: daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius, 2005.

5. KOSAITE-ČYPIENĖ, E. *Įrodinėjimo Švedijos civiliniame procese bendrieji šaltiniai, bruožai, principai*. Jurisprudencija, 2008. Nr. 7(109).
6. KRIKŠČIŪNAS, R., JUŠKEVIČIŪTĖ, J. *Ekspertizės akto analizės ir vertinimo ypatumai civilinėje teisenoje*. Jurisprudencija, 2005. Nr. 66 (58).
7. KRIŠČIŪNAS, R. *Ekspertizės skyrimo civilinėje teisenoje taktikos ypatumai*. Jurisprudencija, 2003, t. 43(35).
8. LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. T. 1. Vilnius: Justitia, 2003.
9. JOVAIŠAS, R. *Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras*. 1 dalis. Teisės institutas, 2000.
10. MIKELĖNAS, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. – Vilnius: Justitia, 1995.
11. MIKELĖNAS, V., et. al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2003.
12. MIKELĖNIENĖ, D., MIKELĖNAS, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia, 1999.
13. NEKROŠIUS, V. ...[et al.], *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras*. T. 2. Vilnius: Justitia, 2005.
14. NEKROŠIUS, V. *Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato nutarimo „Dėl Civilinio proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje“ teorinė ir praktinė analizė* // Vilnius: Justitia, 2005, Nr. 3.
15. Radin Law Dictionary. By Max Radin, Oceana Pub., Inc. N. Y., 1966.
16. SEGETH, W. *Элементарная логика*. Москва: Высшая школа, 1985.

IV. Teismų sprendimai:

1. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2002 m. birželio 18 d. sprendimas *Wierzbicki prieš Lenkiją* byloje, peticijos Nr. 24541/94.
2. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2004 m. birželio 15 d. sprendimas *Tamminen prieš Suomiją* byloje, peticijos Nr. 40847/98.
3. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2008 m. kovo 27 d. sprendimas *Perić prieš Kroatiją* byloje, peticijos Nr. 34499/06.
4. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2012 m. liepos 3 d. sprendimas *Siwiec prieš Lenkiją* byloje, peticijos Nr. 28095/08.
5. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2012 m. spalio 2 d. sprendimas *Khrabrova prieš Rusiją* byloje, pareiškimo Nr. 18498/04.

6. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2013 m. birželio 4 d. sprendimas *Vasilev prieš Bulgariją* byloje, peticijos Nr.7963/05.
7. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. *Teismų praktikos 2011 metų birželio mėnesio aktualijos* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.lat.lt/lt/teismu-praktika/lat-praktika/aktuali-praktika-iki-2015/aktuali-praktika-civilinese-bylose.html>>.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. spalio 16 d. konsultacija Nr. A3-92. „Dėl kai kurių Civilinio proceso kodekso normų taikymo“ Teismų praktika. 2003, nr. 20.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje *O. K. v. D. Č. v. VĮ Registrų centro Vilniaus filialas*, Nr. 3K-3-417/2014.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje *AB If P&C Insurance AS v. VĮ „Automagistralė“*, Nr. 3K-7-57/2014.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. rugsėjo 14 d. nutartis civilinėje byloje *L.K. v. L.Š., tret.asm. J.Š., L.D., L.J. ir Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos*, Nr. 3K-3-389-915/2016.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos Respublikos transporto priemonių draudikų biuras v. V. D.*, Nr. 3K-7-300/2010.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje *V.P. v. UAB „Pabradė“*, Nr. 3K-3-296/2012.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. liepos 26 d. nutartis civilinėje byloje *B.Š. v. E.I.*, Nr. 3K-3-381/2012.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. sausio 4 d. nutartis civilinėje byloje *S. S. v. R. N.*, Nr. 3K-3-8/2010.
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje *K. P., kt. v. A. P.*, Nr. 3K-3-281/2012.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje *V. B. v. V. R. N.*, Nr. 3K-3-166/2009.
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje *V. V. Ir T. V. v. G. R.*, Nr. 3K-3-215/2012.

19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Cleanex“ v. UAB „Romula“, L.Z., Nr. 3K-3-524/2014.
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Diteilas“ v. UAB „Chemika“, Nr. 3K-3-326/2012.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje UAB „JG reklamos dovanos“ v. D. S. ir kt., Nr. 3K-3-377/2013.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Transekspedicija“ v. UAB „Lastra“ ir kt., Nr. 3K-3-447/2014.
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Premium konsultacijos“ v. R. T. ir kt., Nr. 3K-3-14/2013.
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje AAS „Gjensidige Baltic“ v. UAB „Senamiesčio ūkis“, Nr. e3K-3-690-415/2015.
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje M.M. v. BUAB „Kamvila“, Nr. e3K-3-60-701/2016.
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje L. T. v. VĮ Panevėžio rajono savivaldybės poliklinika, Nr. 3K-3-212-219/2015.
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje E. S. v. I. L., Nr. 3K-3-241/2014.
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje IĮ „Minvalda“ v. R. P. IĮ „Miltema“, Nr. 3K-3-283/2011.
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje UAB „A. J. Šokoladas“ v. UAB „Dzūkija“, Nr. 3K-3-578/2006.
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Architectura humana“ v. I. Romaškevičius, Nr. 3K-3-16/2008.

31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje V. K. v. G. R. ir kt., Nr. 3K-3-215/2012.
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra v. L.J., Nr. 3K-3-395-469/2015.
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. spalio 1 d. nutartis civilinėje byloje Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Kauno skyrius v. AB „Lietuvos draudimas“, Nr. 3K-3-405/2014.
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. sausio 10 d. nutartis civilinėje byloje Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Klaipėdos skyrius v. UAB DK „PZU Lietuva“, Nr. 3K-3-130/2014.
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Kauno skyrius v. UADB „Ergo Lietuva“, Nr. 3K-3-338/2014.
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. sausio 15 d. nutartis civilinėje byloje „ERGO Insurance SE“ v. B. P., M. M., Nr. 3K-3-44/2015.
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. sausio 10 d. nutartis civilinėje byloje M. Ž. A. v. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras ir kt., Nr. 3K-3-26/2005.
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Ruuki Lietuva“ v. UAB „Laugina“, Nr. 3K-3-222/2007.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Medicinos bankas“ v. BUAB „Liturta“, AB „Lietuvos draudimas“, UAB „Lituka“ ir Ko, UABDK „PZU Lietuva“, K.K., D.Č., V.J., P.Č ir kt., Nr. 3K-3-290-706/2015.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2001 m. rugsėjo 19 d. nutartis civilinėje byloje R. A. ir kt. v. J. D. B., Nr. 3K-3-763/2001.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2001 m. gegužės 9 d. nutartis civilinėje byloje J.V. v. UADB „Baticums draudimas“, Nr. 3K-3-549/2001.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje N. S. v. S. L.-T., Nr. 3K-3-80-611/2016.

43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje M. K. ir kt. v. G. N., Nr. 3K-3-299/2008.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „MES Gruppen“ v. R. I., Nr. 3K-3-276-248/2016.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje DNSB „Taurakalnio namai, Vilnius“ v. UAB „Santechnikos verslas“, Nr. 3K-3-20/2014.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Kamvila“ v. M.M., E.K. ir G.K., tret. Asm. UAB „Viltausta“, Nr. e3K-3-60-687/2016.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. kovo 27 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Autoangaras“ v. E. M., Nr. 3K-3-166-421/2015.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje A.K. v. S.G., Nr. 3K-3-351/2013.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje L.Z. v. K.Ž., Nr. 3K-3-203/2008.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje byloje S.A. v. V.K., Nr. 3K-3-377/2009.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje K.P., D.P. v. A.P., nr. 3K-3-281/2012.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Šilutės vandenys“ v. AB firma „Šilutės Rambynas“, Nr. 3K-3-29/2014.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje A. G. ir kt. v. Lietuvos valstybė, Nr. 3K-3-4/2014.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Premium konsultacijos“ v. R. T. ir kt., Nr. 3K-3-14/2013.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Klaipėdos motorai“ v. I. V. ir kt., Nr. 3K-3-349-415/2015.

56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje A.K. v. S.G., Nr. 3K-3-351/2013.
  57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1997 m. birželio 13 d. nutarimas Nr. 5 „Dėl įstatymų, reguliuojančių teismo sprendimo priėmimo ir išdėstymo tvarką, taikymo teismų praktikoje“ // Teismų praktika. Nr. 7.
  58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr. 51 patvirtinta Lietuvos Respublikos Teismų praktikos, taikant Civilinio proceso kodekso normas, reglamentuojančias įrodinėjimą, apžvalga // Teismų praktika. Nr. 22.
  59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 51 „Dėl Civilinio proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje“ // Teismų praktika. Nr. 22.
  60. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 11 d. nutartis administracinėje byloje UAB „If P&C Insurance AS“ v. Kauno miesto savivaldybė, Nr. A-662-1673-12.
  61. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje UAB „KD finansai“ v. UAB „AS Development“, Nr. 2-562-798/2016.
  62. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje I. I. v. T. G., L. D., N. B., V. S., Nr. 2A-2133-264/2013.
  63. Klaipėdos apygardos teismo civilinių bylų skyrius. 2008 m. liepos 28 d. sprendimas civilinėje byloje UAB „Swelitos AKG“ v. UAB „Swelitos grupė“, Nr. 2-588-253-2008.
  64. Klaipėdos miesto apylinkės teismas. 2015 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Logfina“ v. V.J., B „Lietuvos draudimas, tret.asm. „BTA I. C.“ SE, Nr. 2-1331-792/2015.
  65. Klaipėdos rajono apylinkės teismas. 2014 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje „BTA I. C.“ SE . v. V. G., treč.asm. K. G., Nr. 2-558-867/2014.
- I. Elektroniniai dokumentai:
1. Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercinėse bylose. *Įrodymų rinkimas ir įrodymų būdas – Švedija* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-31]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/civiljustice/evidence/evidence_swe_lt.htm#III.8.>.
  2. Lietuvos antstolių rūmai. *Antstolių funkcijos* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-14]. Prieiga per internetą: <<http://www.antstoliurumai.lt/index.php/pageid/993>>.

3. Lietuvos antstolių rūmai. Konsultacijos [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-14]. Prieiga per internetą: <http://www.antstoliurumai.lt/index.php/pageid/1024/articlepage/0/articleid/2947>.
4. Lietuvos banko 2012 metais išnagrinėtų ginčų praktikos apžvalga [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-02-15]. Prieiga per internetą: https://www.lb.lt/nagrinetu_gincu_praktikos_apzvalga.
5. Lietuvos teismo ekspertizės centras [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-12]. Prieiga per internetą: <http://www.ltec.lt/LTEC>.
6. Lietuvos teismo ekspertizės centras. Eismo įvykių ekspertizė [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-12]. Prieiga per internetą: <http://www.ltec.lt/eismo-ivykiu-ekspertizes>.
7. Lietuvos teismo ekspertizės centras. Eismo įvykių ekspertizė [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-12]. Prieiga per internetą: <http://www.ltec.lt/eismo-ivykiu-metodines>.
8. Lietuvos teismo ekspertizės centras. Eismo įvykių ekspertizės išvadų skalė [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-12]. Prieiga per internetą: <http://www.ltec.lt/eismo-ivykiu-ismados>.
9. Lietuvos teismo ekspertizės centras. Ekonominės (bankininkystės, buhalterinės, finansų, darbo ekonomikos) ekspertizės [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-10-12]. Prieiga per internetą: <http://www.ltec.lt/ekonomine-metodines>.
10. Lietuvos teismo ekspertizės centras. Ekspertizių atlikimo nuostatai [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-31]. Prieiga per internetą: <http://www.ltec.lt/ekspertiziu-atlikimo-nuostatai>.
11. Lietuvos teismo ekspertizės centras. Gaisrų ekspertizė [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-12]. Prieiga per internetą: <http://www.ltec.lt/gaisru-ekspertizes>.
12. Lietuvos teismo ekspertizės centras. Gaisrų ekspertizės išvadų skalė [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-12]. Prieiga per internetą: <http://www.ltec.lt/gaisru-ismados>.
13. Lietuvos teismo ekspertizės centras. Gaisrų ir sprogiųjų atmosferų sprogimų ekspertizė [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-31]. Prieiga per internetą: <http://www.ltec.lt/gaisru-ekspertize>.
14. Lietuvos teismo ekspertizės centras. Teismo sprendimai [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-12]. Prieiga per internetą: <http://www.ltec.lt/teismo-sprendimai>.
15. Lietuvos teismo ekspertizės centro nuostatai [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-12]. Prieiga per internetą: <http://www.ltec.lt/lt/centro-nuostatai>.
16. Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos Gaisrinių tyrimų centras. Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie

- Vidaus reikalų ministerijos Gaisrinių tyrimų centro nuostatai* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.gtcentras.lt/nuostatai>>.
17. Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos Gaisrinių tyrimų centras. *Atliekamos ekspertizės* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.gtcentras.lt/atliekamos-ekspertizes>>.
18. Transporto pasaulis. *Žala ir nuostoliai* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-02-15]. Prieiga per internetą: <http://www.tp.cargo.lt/content.php?art_id=2250>.

SANTRAUKA

Šiame magistro darbe nagrinėjamas tik materialinės (turtinės) žalos įrodinėjimas įstatymo leistomis įrodinėjimo priemonėmis. Šio darbo aktualumą lemia tai, kad sėkmingą žalos įrodinėjimo procesą lemia geras Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimo procesą, išmanymas.

Nagrinėjant darbo objektą – Lietuvos teismų praktikoje naudojamas įrodinėjimo priemonės turtinės deliktinės žalos įrodinėjime bei jų pakankamumą – buvo keliami tokie tikslai: išsiaiškinti Lietuvos teismų praktikoje naudojamas įrodinėjimo priemonės tam tikruose įrodinėjimo etapuose.

Pirmoje darbo dalyje nagrinėjamos ir apibrėžiamos darbo tiksluose nurodytos sampratos, antroje – išsamiai analizuojama teismų praktika ir joje naudojamos įrodinėjimo priemonės konkrečios bylos kontekste.

Rengiant darbą analizuota mokslinė literatūra ir Lietuvos teismų praktika, apibendrinimo metodu daromos išvados, remiantis lyginamuoju metu atskleidžiamos teismų praktikoje naudojamos įrodinėjimo priemonės panašiose bylose, pavyzdžiui, gaisro, sisteminės analizės metodu nagrinėtas darbo objektas.

Išnagrinėjus darbo objektą konstatuota, jog pagrindinės teismų praktikoje naudojamos įrodinėjimo priemonės yra šalių ir trečiųjų asmenų paaiškinimai, liudytojų parodymai, rašytiniai įrodymai, eksperto išvada ir nuotraukos.

SUMMARY

Damage to property substantiation means in Lithuanian case law

In this master's thesis only material (property) damage substantiation of evidence permitted by law. This thesis' relevance is determined by the fact that successful damage substantiation process is settled by holding to the norms of Civilian Process Codex of the Republic of Lithuania (CPC), and abiding by its norms, that command the substantiation process.

During the examination of the work object – substantiation means in Lithuanian case law of pecuniary damage substantiation and their adequacy – such aims were raised: ascertain of substantiation in Lithuanian case law in particular substantiation steps.

In the first part of the thesis defined, in the second part – court practice and the uses of substantiation methods in the context of a particular case will be thoroughly analysed.

While preparing this thesis, scientific literature and Lithuanian case law was analysed, conclusions were made using the generalisation method, on the basis of case law revealing means of proof used in similar cases, such as a fire, a systematic analysis method to study the object at the time of comparison. After analysing the work object it was stated, that the main substantiation methods used in court practice are the main parties' and third parties' explanations, witness' testimony, written testimony, expert opinions and photographs.